

HISTORICKÁ PENOLOGIE

Časopis pro historickou penologii
Vydává Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR

4/2004

Z historie vazební věznice Praha-Pankrác (1889 – 1989)

Objekt vazební věznice Praha –Pankrác je vedle valdických „Kartouz“ a plzeňských „Borů“ nejznámějším českým vězeňským zařízením, už proto, že se nachází v hlavním městě republiky. O jeho existenci mají povědomí i mladší generace, a to i v zahraničí. V průběhu jeho více než stoleté existence se měnil účel využívání, vnitřní členění, složení vězňů i vězeňského personálu. To vše se pochopitelně odráželo ve způsobu zacházení s vězni. Podrobnější pohled na tyto změny je vhodný odvíjet od charakteristických vývojových etap v následujících letech:

- 1889 – 1918 (c.k. mužská zemská trestnice v rámci rakouského vězeňství)
- 1918 – 1939 (věznice Krajského soudu trestního v Praze v rámci prvorepublikového československého vězeňství)
- 1939 – 1945 (věznice Krajského soudu trestního v Praze v rámci protektorátního vězeňství)
- 1945 – 1948 (věznice Krajského soudu trestního v Praze v rámci poválečného československého vězeňství)
- 1948 – 1953 (krajská soudní věznice v působnosti Ministerstva spravedlnosti Československé republiky)
- 1953 – 1968 (věznice pro výkon vazby a trestu odnětí svobody v působnosti Ministerstva národní bezpečnosti, později Ministerstva vnitra Československé republiky)
- 1968 – 1989 (nápravně výchovný ústav pro výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby v působnosti Ministerstva spravedlnosti České socialistické republiky)

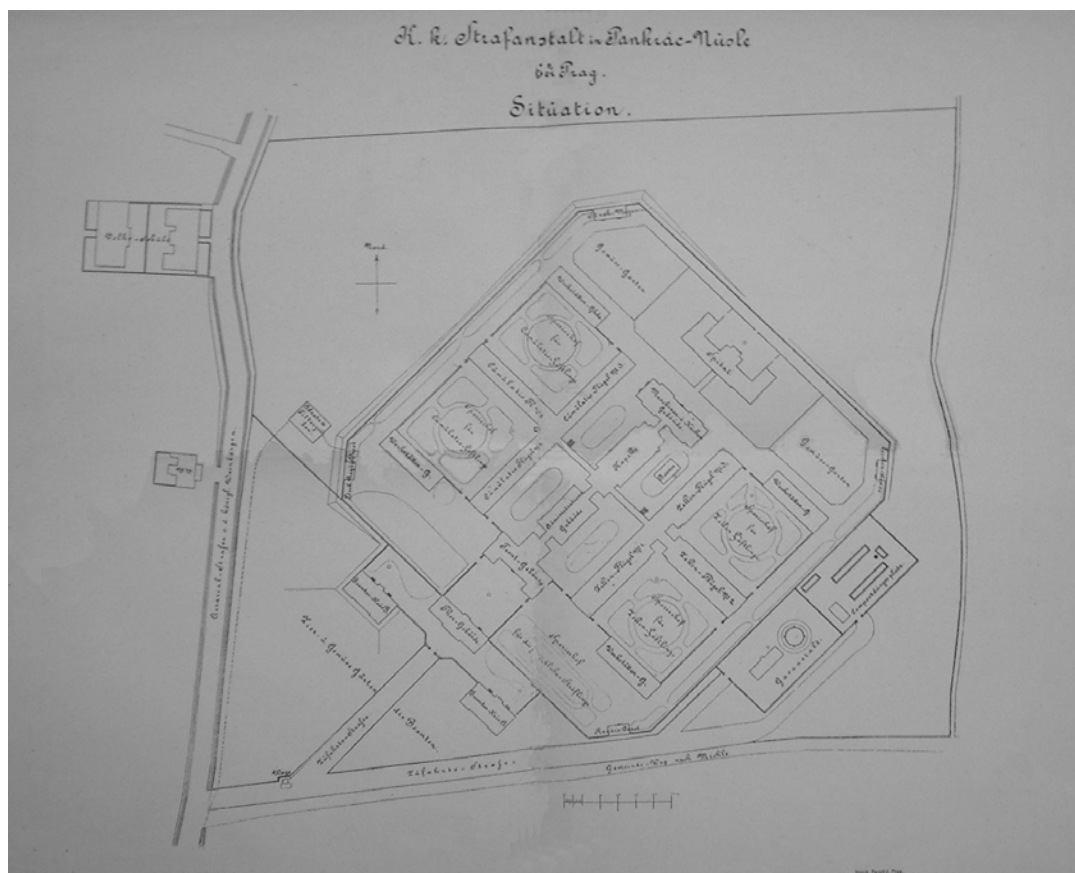
C. k. mužská zemská trestnice v Praze (1889-1918)

Vznik objektu, jeho účel a členění

Objekt byl postaven v letech 1885-1889 ke zřízení zemské mužské trestnice, která měla nahradit již hygienicky nevyhovující tzv. Svatováclavskou trestnici, zprovozněnou v roce 1809 v prostorách bývalého kláštera sv. Václava Na Zderaze v Praze.¹ Vedením projektu nové trestnice se ujal Franz Maurus, hlavní inženýr Ministerstva práv (spravedlnosti), který stavbu o celkové rozloze

¹ Uhlík, J.: Svatováclavská trestnice. In: České vězeňství č. 1/1993, s. 19.

14,4 ha situoval na nezastavěných pozemcích mezi tehdejšími městskými částmi Pankrác a Nusle. Náklady na stavbu trestnice dosáhly celkové výše 1 mil. 163 tis. 248 zlatých a 41 krejcarů.

Situační plán c.k. mužské trestnice v Praze (Pankrác – Nusle) z roku 1890

V ose areálu trestnice, severovýchodním směrem byla postavena vstupní-průchozí budova, za kterou následoval dvůr s čelní budovou, ze které se procházelo do administrativní budovy a kaple. Za kaplí byla postavena strojní a kuchyňská budova s parní kotelnou, prádelnou a kuchyní. Za touto budovou byla dále postavena nemocnice a kolem ní zřízena zahrada. Napravo od středu areálu vznikla 3 křídla ve tvaru „T“ k umístění vězňů v samovazbě a nalevo obdobná 3 křídla pro vězně ve společné vazbě. Obě vězeňské budovy byly propojeny chodbami do střední části trestnice, kde se nacházela administrativní budova a kaple.

Mezi křídly vězeňských budov byly umístěny vycházkové dvory, 2 pro samovazbu a 2 pro společnou vazbu. Vycházkový dvůr pro mladistvé se nacházel vpravo od dvora mezi vstupní-průchozí a čelní budovou. K provádění vycházek nemocných vězňů byla určena zahrada. K vycházkám a tělesnému cvičení vězňů bylo k dispozici celkem 6 vycházkových dvorů. V rozích vycházkových dvorů samovazby a společné vazby byly postaveny celkem 4 jednopatrové budovy k zaměstnávání vězňů. V jihovýchodní budově byla zřízena pekárna.

Celý areál byl obehnan 5 metrů vysokou ohradní zdí se zkosenými rohy, ke kterým byly přistavěny menší objekty. V severozápadním rohu a v jižních rozích měly objekty sloužit jako sklady a v severovýchodním rohu jako umrlčí komora. Za východní ohradní zdí byla vybudována plynárna k zajištění vlastního osvětlení a za jižní ohradní zdí před vstupní-průchozí budovou byly postaveny 2 obytné domy pro dozorce vězňů a jejich rodiny.

Ve vstupní - průchozí budově se v přízemí nacházela vrátnice s bytem pro vrátného, čekárna a místnosti pro vojenskou jednotku, určenou k zajišťování vnějšího střežení trestnice. V prvním patře byl byt pro vrchního inspektora vězeňské stráže a dále ubytovna pro svobodné dozorce, která pokračovala v druhém patře.

V suterénu čelní budovy bylo 5 přijímacích cel, 5 disciplinárních cel, kotelná horkovzdušného vytápění a sklad na dříví a uhlí. V přízemí byla zřízena přijímací kancelář, oděvní sklad, čekárna,

hovorna, malý spisový archív, 2 velké sklady pro suroviny a zboží a dále místnost pro dozorce. V prvním a druhém podlaží bylo ubytování pro mladé vězně (ve věku od 14 do 21 let). K jejich ubytování sloužily 4 velké místnosti, ve kterých se nacházelo celkem 98 drátěných kójí (délka 2,15 m, šířka 1,25 m, výška 2,10 m) s lůžkem a stoličkou, do nichž byli na noc jednotlivě uzavíráni. Další 4 místnosti, vybavené stolkami a lavicemi, byly určeny k psaní dopisů, školní přípravě, domácím pracem, osobnímu volnu a též jako jídelny. Pro vězeňskou školu bylo vyčleněno 6 velkých místností.

V jednopatrové *administrativní budově* byly v přízemí kanceláře, kde sídlil vrchní ředitel a členové úřednické konference, kteří spolurozhodovali o důležitých otázkách, týkajících se vězňů. V prvním patře se nacházely 3 učebny pro dospělé vězně, místnost pro učitele, knihovna a kabinet učebních pomůcek. Do administrativní budovy byli předváděni vězni za účelem úředního řízení, tzv. „raportu“. Ve sklepních prostorách byla strojovna parního vytápění.

Ve zvýšeném přízemí *budovy kaple* byla zřízena lékařská ordinace, kanceláře duchovních, evangelická modlitebna, židovská modlitebna a sklady potravin. Z chodby se vstupovalo do katolické kaple. Z druhého patra se vcházelo na kůr, kde byli soustředováni k bohoslužbám mladí vězni. Vězeňský personál se zúčastňoval bohoslužeb v tzv. presbyteriu, tj. ohrazeném prostoru v přední části kaple.

Ve všech třech křídlech *společné vazby* na třech podlažích byly cely pro 4, 8 nebo 12 vězňů. Ubytovací kapacitu k výkonu trestu žaláře tvořilo 81 ložnic pro celkem 552 vězňů. Na jednoho vězně činila prostorová norma 18-20 m³. Ložnice společné vazby byly jednotně vybaveny postelemi s kovovou konstrukcí a dřevěnými stoly se snímatelnou deskou, která z jedné strany sloužila k psaní dopisů a z druhé strany ke stravování. Dále lavicemi, závěsnými skříňkami k ukládání osobních věcí a kbelíkem na vodu. Na konci každé chodby bylo stanoviště dozorce, záchody a úklidová cela. Suterén v jednotlivých křídlech měl různé využití. V severním bylo 10 cel – temnic, v jižním celkem 20 umývárů s vanami, oddělenými dřevěnými příčkami a v severozápadním křídle dílny pro domácí práce. Ve všech třech traktech byla kotelna horkovzdušného vytápění a sklad dříví a uhlí.

V budově *samovazby* bylo v suterénu 12 disciplinárních cel. V prvním a druhém poschodí ve všech třech křídlech byl vybudován celový systém k ubytování jednotlivých vězňů. V centru budovy, kde se protínala jednotlivá křídla bylo stanoviště dozorce a na konci každého křídla úklidová cela. Kapacita trestních cel *samovazby* činila celkem 315 míst, přičemž na jednoho vězně připadalo 28 m³ (při rozměrech cely 4,2 m délky, 2,2 m šířky a 3 m výšky). Každá cela byla vybavena kovovou postelí, která se sklápěla ke zdi, dřevěným stolem se stoličkou, dřevěnou skříňkou k ukládání osobních věcí dále kovovým válcovým tělesem horkovodního topení, uzavíratelným kovovým záchodovým vědrem a plivátkem.

Budova *nemocnice* byla členěna do 3 vězeňských oddělení k umístění pacientů z řad vězňů ze společné vazby, *samovazby* a mladých vězňů. Tato oddělení byla situována do dvou podlaží a nástavby. V přízemí se nacházela místnost pro lékaře a lékárna. K vybavení nemocnice patřily 4 velké sály, 4 větší ložnice a 17 menších ložnic. V prvním a druhém patře se nacházely 2 záchody, 2 umývárny a 2 čekárny. Celková kapacita nemocnice činila 80-90 pacientů, přičemž na každého byl stanoven prostor 30-40 m³.²

Složení vězňů a početní stav

Nová trestnice byla určena pro výkon trestu odsouzených mužů v žaláři prvního a druhého stupně a k výkonu trestu mladých odsouzených ve smyslu platného trestního zákona.³ Tito odsouzení byli nazýváni „trestanci“, event. „trestníci“ a „trestanci mladého věku“. Trest žaláře vykonávaly dospělé osoby za spáchané zločiny, které vážně ohrožovaly veřejnou bezpečnost, zejména státní zájmy, bezpečnost jednotlivců, jejich majetek, svobodu nebo jiná práva. Zejména šlo o pachatele trestných činů: velezrady, rušení veřejného pokoje, pozdvižení, vzbouření, veřejného násilí (proti státním institucím, veřejným i soukromým osobám), zneužití moci úřední, padělání (veřejných úvěrových listin a peněz), rušení náboženství, násilného smilstva (včetně zprznění), vraždy, zabití,

² Maurus, F.: Die neue k.k. Männerstrafanstalt Prag (in Pankraz-Nusle). Prag 1890, s. 3-17 a příloha „Ausweis der Baukosten der neuen Strafanstalt Prag.“

³ Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min.pr., s. 1.

vyhnání plodu, odložení dítěte, těžkého ublížení na zdraví, souboje, žhářství, krádeže, zpronevěry, loupeže, podvodu, dvojnásobného manželství, utržení na cti a nadřování zločincům. Za stejné delikty byli vězněni i mladí trestanci ve věku 14-21 let, avšak v podmínkách odlišného režimu.⁴

Prvními pankráckými trestanci byli nemocní a neduživí, kteří byli přemístěni dne 11.9.1889 ze Svatováclavské trestnice. Následujícího dne byli eskortováni ve třech skupinách ostatní zdraví trestanci. Celkem bylo přijato cca 800 trestanců (k 31.12.1887 činil celkový stav Svatováclavské trestnice 764 trestanců, z toho 38 nemocných).⁵

Vězeňský personál

Za činnost trestnice byl zodpovědný vrchní ředitel, který mohl přijímat výpomocné zaměstnance a dozorčí stráž na uvolněná systemizovaná místa. Do stavu dozorčí stráže byli vybíráni jen svobodní uchazeči ve věku do 35 let a přednost měli ti, kteří byli propuštěni z vojenské služby po splněném víceletého závazku (7-15 let). Noví dozorcí skládali služební přísahu (tzv. přísežní formulí), která je zavazovala ke svědomitému výkonu služebních povinností a poslušnosti vůči nadřízeným. Přísaha se opakovala při jmenování do funkce vrchního dozorce. Úředníci trestnice, zejména inspektor vězeňské stráže, správce a vrchní ředitel byli zpravidla vybíráni z řad vojenských osob, které měli maturitní vzdělání a ve vojsku dosáhli důstojnické hodnosti. Všechny úředníky trestnice, ke kterým dále patřili elév, adjunkt, kontrolor, správce, učitel, lékař a duchovní jmenoval ministr práv (ministr spravedlnosti).⁶ Od roku 1914 byla činnost vězeňské dozorčí stráže upravena zákonem, který stanovil postavení, působnost a úkoly Sboru stráže vězeňské a podmínky výkonu služby.⁷

Zacházení s vězni

Trest žaláře byl vykonáván jednak ve dvou stupních dle „tuhosti“, jako žalář a těžký žalář, jednak dle trvání jako dočasný (zpravidla od 6 měsíců do 20 let) a doživotní. V žaláři byl trestanec držen v přísném režimu, jehož součástí byla snížená dávka vězeňské stravy s možností zostření. Styk s jinými osobami byl možný jen za přítomnosti dozorce. V těžkém žaláři byl trestanec držen v zostřeném režimu (střídání postu a tvrdého lůžka), kde styk s jinými osobami byl možný jen v případech zvláštního zřetele a za přítomnosti dozorce. Při výkonu trestu žaláře byli trestanci povinni vykonávat přidělenou práci podle potřeb a možností trestnice, a to s přihlédnutím na stupeň trestu žaláře, povolání a vzdělání. Trest žaláře mohl být zostřen *postem* (jen chléb a voda 3x týdně, nikoliv ve dnech po sobě následujících), *tvrdým lůžkem* (jen deska bez slamníku 3x týdně, nikoliv ve dnech po sobě následujících) dále *samovazbou* (s nepřetržitým výkonem do 1 měsíce a dalším výkonem až po uplynutí 1 měsíce), *uzavřením v temnici* (až na 3 dny s možností opakování po uplynutí 1 týdne do celkové výše 30 dnů v roce) a *vypovězením ze země* po odpykání trestu.⁸

Trest žaláře byl vykonáván v samovazbě nebo ve vazbě společné. Do samovazby byli umísťováni trestanci s délkou uloženého trestu do 8 měsíců, kteří byli považováni za nepolepšitelné a dále ostatní trestanci k vykonání první části trestu, a to v délce od 8 měsíců do 3 let. Invalidní trestanci se zpravidla do samovazby neumísťovali. O umístění do samovazby nebo vazby společné rozhodoval vrchní ředitel na základě doporučení úřednické konference, ve které zasedal správce, lékař, učitel a duchovní.⁹ Při výkonu žaláře v samovazbě neměli být trestanci vylučováni ze zaměstnávání, vzdělávání a návštěv příbuzných nebo osob zainteresovaných na jejich nápravě (učitelé, mistři, duchovní, členové spolků pečujících o trestance). Nad dodržováním zákonem stanovených zásad pro

⁴ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 č. 117 ř.z., Hl. 6., §§ 56, 57.

⁵ Pamětní kniha Svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze, založená na základě výnosu vysokého zemského presidia ze dne 31. srpna 1835, č.j. 5952, začínající rokem 1836, s. 190, 192.

⁶ Kašpar a kol.: Soubor názorných pomůcek a fotografií z historie vězeňství – služební poměr, 1. část (1860-1918, s. 2,7.

⁷ Zákon o Sboru stráže vězeňské ze dne 21.1.1914 č. 16 ř.z.

⁸ Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 č. 117 ř.z., Hl. 2., § 14-25.

Ustanovení o používání železných okovů zrušeno zákonem ze dne 15. listopadu 1867 č. 181 ř.z., § 19 tr.z. s tím, aby byly používány jiné způsoby zostření.

⁹ Zákon, jenž se týče vykonávání trestů na svobodě ve vazbě o samotě a zřizování komisí pro vykonávání trestů ze dne 1. dubna 1872 č. 43 ř.z., § 1-3.

výkon trestu žaláře v samovazbě dohlížela stálá komise, zřízená při Zemském soudu trestním v Praze ve složení: předseda soudu, státní zástupce nebo jeho náměstek, rada zemského soudu trestního, 2 důvěrníci stojící mimo státní službu (jmenovaní spolu s náhradníky ministrem práv na 3 roky) a zapisovatel protokolu.¹⁰

Při výkonu trestu žaláře byli trestanci zařazováni do tří disciplinárních tříd, přičemž v každé zpravidla setrvali jednu třetinu uloženého trestu, avšak nejdéle 3 roky. Trestanci, označovaní jako „zpětilí“, kteří se opakovaně dopustili stejného druhu zločinu, byli zařazeni k vykonání poloviny uloženého trestu v první třídě. Do druhé třídy byli přeřazeni k odpykání třetí čtvrtiny trestu a do třetí třídy ke zbytku trestu. V těchto případech však nesměli setrávat v první třídě déle než 5 let a ve druhé třídě déle než 3 roky. Pokud se trestanec od počátku trestu vzorně choval, pilně pracoval a úspěšně se vzdělával, mohl být přeřazen do druhé třídy již po uplynutí jedné čtvrtiny trestu a po uplynutí druhé čtvrtiny do třetí třídy. U „zpětilých“ trestanců, kteří se chovali stejným způsobem, mohlo dojít k přeřazení do druhé třídy po uplynutí první třetiny trestu a po uplynutí dvou třetin trestu do třetí třídy. Hrubé odmlouvání, vzdorovitost, vzpurnost, odepření práce, úmyslné ničení pracovních prostředků, šatstva a jiných věcí nebo pokus o útěk z trestnice mělo vždy za následek sesazení do nižší třídy se ztrátou nároku na postoupení do třetí třídy.¹¹

Se zařazením do jednotlivých disciplinárních tříd souvisely výhody, které se týkaly termínů k odesílání dopisů, přijímání návštěv a nákupu tzv. vedlejších požitků, výše pracovní odměny a mimořádných vycházek o nedělích a svátcích. *Odeslat dopis a přijmout návštěvu* (příbuzných nebo přátel s dobrou pověstí) směl trestanec v první třídě jedenkrát za 2 měsíce, ve druhé třídě jedenkrát za 6 týdnů a ve třetí třídě jedenkrát za 1 měsíc. *Vedlejší požitky* směl nakoupit trestanec v první třídě do výše 20 krejcarů, ve druhé třídě do výše 30 krejcarů a ve třetí do výše 40 krejcarů. Za vedlejší požitky bylo považováno následující zboží: 560 g bílého chleba, 2 housky, 50 g másla nebo slaniny, 100 g sýra, 150 g studené pečeně nebo uzené kýty nebo uzenek, 300 g ovoce, 100 g soli, 150 g cukru, 1 nebo 2 citrony, 50 g koření, 1 slaneček, 3,5 dcl mléka, kávy nebo polévky, 3,5 dcl vína, 7 dcl piva, 2 vejce vařené natvrdo. Z nákupu vína a piva byli vyřazeni trestanci mladší 16ti let. Zakoupené zboží muselo být konzumováno pouze v místnosti výdeje ve stanoveném čase k odpočinku (30 minut). Denní *pracovní odměna* v závislosti na pracovním výkonu činila pro trestance v první třídě 1-3 krejcare, v druhé třídě 2-4 krejcare a ve třetí třídě 3-6 krejcarů. *Mimořádné vycházky o nedělích a svátcích* se týkaly pouze trestanců ve třetí třídě.¹² K vnějšímu odlišení trestanců dle disciplinárních tříd sloužily barevné šátky: bílý šátek pro první třídu, žlutý šátek pro druhou třídu a černý šátek pro třetí třídu. Každý trestanec samovazby byl navíc označen žlutým štítkem s číslem cely, který nosil na levé straně prsou.

Činnost trestanců upravoval tzv. „Denní pořádek“ zvlášť pro všední dny a neděle a svátky. Ve všední dny v letním období (od začátku dubna do září) vstávali trestanci v 5 hodin, v zimním období (od října do března) pak v 6 hodin. Výjimku mohl učinit pouze vrchní ředitel k zajištění nutných prací, souvisejících s provozem trestnice. Po ranním vstávání bylo nařízeno umytí obličeje a rukou, učešání vlasů, vypláchnutí úst, vyčištění šatů a obuvi, úprava lože a náboženská ranní modlitba, kterou ve společné vazbě předříkával tzv. otec (úředně určený trestanec, zodpovědný za dodržování pořádku na ložnici). Poté se vydávala snídaně: dávka chleba, polévka a čerstvá voda.

Všichni dospělí trestanci ve společné vazbě i samovazbě byli povinni pracovat. Z dostupných pramenů vyplývá, že trestanci nebyli zařazováni jen na mechanické práce (např. lepení obálek a obchodních sáčků) nebo řemeslné práce (např. v truhlárně, zahradě apod.), ale i zaměstnávání mimo trestnici. V letech 1892 až 1893 pracovalo 86 trestanců pod dohledem 12 dozorců a vrchního dozorce na regulaci rakovnického potoka v Senomatech, kde byli po dobu plnění pracovního úkolu ubytováni ve zvláštní kolonii.¹³ Dopolodní pracovní doba v trestnici trvala v letním období od 6 do 12 hodin a v zimním od 7 do 12 hodin. Ve 12 hodin byl vydáván oběd a čerstvá voda. Před jídlem ve společné vazbě byla nařízena modlitba, kterou opět předříkával „otec“. Polední odpočinek trval do 13 hodin,

¹⁰ Tamtéž, § 5-11.

¹¹ Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min.pr., § 4-6.

¹² Tamtéž, § 7, 13, 15, 16.

¹³ Pamětní kniha svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze, založená na základě výnosu vysokého zemského presidia ze dne 31. srpna 1835, čj. 5952, začínající rokem 1836, s.195, 197.

avšak pod trestem bylo zakázáno odpočívat na lůžku. Odpolední pracovní doba trvala od 13 do 19.30 hodin ve všední dny a do 18.30 hodin v sobotu. Pracovní doba byla přerušena za účelem vycházky v trvání 1 hodiny za příznivých povětrnostních podmínek podle rozpisu, vydaného vrchním ředitelem. K přerušení práce docházelo rovněž v 16 hodin, za účelem výdeje a konzumace vedlejších požitků a čerstvé vody. Pouze v zimních měsících byla vydávána večerní polévka. Poté následovala předříkávaná večerní modlitba a po ní v zimní době ve 20 hodin a v letní době ve 20.30 hodin, museli trestanci ulehnout. Čas ke vstávání, začátku a ukončení pracovní doby a uléhání byl vyhlašován zvoncem. Pracovní činnost mohla být nahrazena účastí trestance na školním vyučování, které probíhalo od 8 do 12 hodin a popř. pokračovalo od 14 do 16 hodin. Školní vzdělávání bylo povinné pro mladé trestance ve věku 14-21 let a negramotné a pologramotné dospělé trestance do 35 let věku.¹⁴

Ve vězeňské kapli se konaly každodenně bohoslužby, a to v letním období od 6 hodin a v zimním od 7 hodin. Účast na bohoslužbách byla pro věřící trestance povinná dvakrát týdně, tak, aby se na nich střídali. Bohoslužby byly nařizeny též u příležitosti svátku a narozenin rakouského císaře a císařovny. Nekatoličtí věřící trestanci (evangelíci a židé) se zúčastňovali bohoslužeb ve zřízených modlitebnách podle rozhodnutí vrchního ředitele.

Odlišný denní režim byl o nedělích a svátcích. Trestanci vstávali v 6 hodin. Každý týden jim bylo vydáváno čisté spodní prádlo a jednou za měsíc čisté ložní prádlo. Koupání celého těla bylo střídáno s koupelí nohou jedenkrát měsíčně. Holení bylo prováděno jedenkrát za týden a stříhání jedenkrát za 2 měsíčně. Pro katolické trestance ze samovazby a vazby společné se konaly bohoslužby (mše s kázáním) v jazyce českém a německém, střídavě od 7.30 a 8.30 hodin. Od 10 hodin byla prováděna všeobecně vzdělávací výuka v českém a německém jazyce. Ve 14 hodin se konaly opět bohoslužby (požehnání), na které navazovalo křesťanské cvičení. V neděli a o křesťanských svátcích nebyla ukládána práce trestancům katolického a evangelického vyznání, zatímco trestanci s židovským vyznáním mohli být zaměstnáváni. V jejich případě nesměli být nuceni k práci o sobotách a židovských svátcích.¹⁵

Pokud trestanec spáchal v trestnici zločin, byl stíhán podle platného trestního zákona. Za jiná provinění, zejména porušení ustanovení domácího řádu byl disciplinárně (kárně) potrestán v souladu s příslušným nařízením Ministerstva práv:

- důtkou v soukromí nebo před jinými trestanci,
- přidělením nepříjemné nebo těžší práce,
- dočasnou ztrátou práva na přílepení a výhody,
- úplným nebo částečným propadnutím úspor,
- odepřením ranní polévky,
- půstem o vodě a chlebu,
- tvrdým ložem,
- vazbou o samotě v kárné cele,
- vazbou v temnici,
- sesazením do nižší třídy,
- spoutáním na dobu až 3 měsíců.

Prchliví, vzpurní a nebezpeční trestanci mohli být spoutáni na dobu delší než 3 měsíce řetězem k zemi nebo ke zdi nebo svěrací kazajkou. Trestanci ze společné vazby byli po dobu spoutání umístěni osamocně. Kárné tresty ukládal vrchní ředitel po projednání v úřednické konferenci a stížnost proti nim neměla odkladný účinek. Stížnosti trestanců proti rozhodnutí vrchního ředitele byly projednávány tzv. domácí komisí, která se scházela každý měsíc nebo komisí pro vykonávání trestů, pokud šlo o trest v samovazbě.¹⁶

Vězeňský personál přísně dbal na dodržování domácího řádu trestnice, který byl za tímto účelem vyvěšen v každé cele, ložnici a na každém pracovišti. Přes nesporný pokrok při výkonu trestu žaláře ve srovnání s podmínkami ve Svatováclavské trestnici nebyl ani život pankráckých trestanců

¹⁴ Domácí řád pro c.k. mužskou trestnici v Praze (vyjma oddělení pro trestance mladého věku) ze dne 28. května 1889, č. 8091/min. pr., § 31, 36, 37, 39-42.

¹⁵ Tamtéž, § 8, 9, 43.

¹⁶ Tamtéž, § 33, 44.

bez problémů. Podle dobového tisku byla pankrácká trestnice líčena na jedné straně jako „fešácký kriminál“, kde je vše dovoleno a na druhé straně jako místo zoufalství, ponižování a bídy hmotné i duševní. O tom, že pobyt v pankrácké trestnici nebyl nijak záviděníhodný, svědčila dlouhá řada hrobů, zejména sebevrahů, na blízkém trestaneckém hřbitově na Zelené lišce.¹⁷

PhDr. Aleš Kýr

Dobový snímek c.k. mužské trestnice v Praze (Pankrác – Nusle)

Dobový snímek dozorce a trestanců při úpravě cesty před c.k. mužskou trestnicí v Praze (Pankrác – Nusle)

Přehled funkcionářů odpovědných za československé vězeňství v letech 1948-1989

Zpracovaný přehled uvádí jednotlivé veřejné činitele, kteří ve vysokých státních funkcích ovlivňovali zásadním způsobem vývoj československého vězeňství v letech 1948 – 1989. V první řadě jde o příslušné ministry, kteří v rámci svěřené resortní působnosti realizovali zásadní legislativní organizační a personální změny v oblasti vězeňství. Dále jde o ústřední velitele nebo náčelníky, kteří v rámci své služební pravomoci rozhodovali o důležitých otázkách výkonu vězení a činnosti vězeňského personálu. Tito vrcholoví představitelé státní správy ve vězeňství měli právo a povinnost kontrolovat podmínky výkonu vazby a trestu odnětí svobody se zřetelem na dodržování platných zákonů a prováděcích předpisů a rovněž měli v nejvyšší instanci spravedlivě vyřizovat podané

¹⁷ Kukla, K.L.: Pražské bahno, 2 díl, Typy a figurky staré Prahy. Praha 1927, s. 117-120.

Kafková, A.: Trestanecký hřbitov v Praze na Zelené lišce. In: Historická penologie č. 1/2004, s. 15-19.

stížnosti a žádosti vězňů. Lze konstatovat, že úroveň československého vězeňství ve sledovaném období je též odrazem morálních kvalit a odborné způsobilosti uvedených funkcionářů.¹⁸

Ministři

25.2.1948 – 1.1.1953

Alexej ČEPIČKA, ministr spravedlnosti (25.2.1948-25.4.1950) - krajské a okresní soudní věznice, trestní ústavy; ministr národní obrany (25.4.1950-1.1.1953) - vojenské vyšetřovací věznice a trestní ústavy, pomocné technické prapory.

25.2.1948 - 25.4.1950

Ludvík SVOBODA, ministr národní obrany -vojenské vyšetřovací věznice a trestní ústavy.

25.2.1948 –23.5.1950

Václav NOSEK, ministr vnitra - vyšetřovací věznice SNB a StB, tábory nucených prací, trestanecké pracovní tábory.

25.4.1950 – 1.1.1953

Štefan RAIS, ministr spravedlnosti - soudní věznice, trestní ústavy, pracovní útvary, od 1. 6. r. 1951 tábory nucených prací.

23.5.1950 – 23.1.1952

Ladislav KOPŘIVA, ministr národní bezpečnosti - vyšetřovací věznice SNB, StB, trestanecké pracovní tábory, tábory nucených prací.

23.1.1952 – 14.9.1953

Karol BACÍLEK, ministr národní bezpečnosti - vyšetřovací věznice SNB, StB, trestanecké pracovní tábory, tábory nucených prací. Od 1. 1. do 1. 4. 1953 soudní a vojenské věznice a trestní útvary

14.9.1953 – 23.6.1961

Rudolf BARÁK, ministr vnitra - věznice, nápravná zařízení, od r.1955 nápravně pracovní tábory.

23.6.1961 – 26.4.1965

Lubomír ŠTROUGAL, ministr vnitra - věznice a nápravně pracovní tábory.

26.4.1965 – 15.3.1968

Josef KUDRNA, ministr vnitra - věznice a nápravně výchovné ústavy.

8.4.1968 – 30.8.1968

Josef PAVEL, ministr vnitra - věznice a nápravně výchovné ústavy.

31.8.1968 – 1.1.1969

Jan PELNÁŘ, ministr vnitra - věznice a nápravně výchovné ústavy.

2.1.1969 – 3.12.1970

Félix VAŠEČKA, ministr spravedlnosti SSR - věznice a nápravně výchovné ústavy na území Slovenské socialistické republiky v rámci Československé socialistické republiky.

¹⁸ K hodnocení úrovně československého vězeňství v letech 1948-1989 viz např.: Kratochvíl, A.: Žaluji, 1-3 díl. Praha 1990; Hejl, V.: Zpráva o organizovaném násilí. Praha 1990; Gruntorád, J., Uhl, P.: O československém vězeňství (Sborník Charty 77). Praha 1990; Tomek, P.: Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989. Sešity č. 3/ÚDV. Praha 2000.

8.1.1969 – 29.9.1969

Václav HRABAL, ministr spravedlnosti ČSR - věznice a nápravně výchovné ústavy na území České socialistické republiky v rámci Československé socialistické republiky.

29.9.1969 – 18.6.1981

Jan NĚMEC, ministr spravedlnosti ČSR - věznice a nápravně výchovné ústavy na území ČSR v rámci ČSSR.

3.12.1970 – 30.11.1982

Pavol KIRÁLY, ministr spravedlnosti SSR - věznice a nápravně výchovné ústavy na území SSR v rámci ČSSR.

18.6.1981 – 5.12.1989

Antonín KAŠPAR, ministr spravedlnosti ČSR - věznice a nápravně výchovné ústavy na území ČSR v rámci ČSSR.

30.11.1982 – 31.12.1989

Ján PJEŠČAK, ministr spravedlnosti SSR - věznice a nápravně výchovné ústavy na území SSR v rámci ČSSR.

Ministři nejtvrdšího totalitního období (1948 – 1953)

Alexej Čepička

Ludvík Svoboda

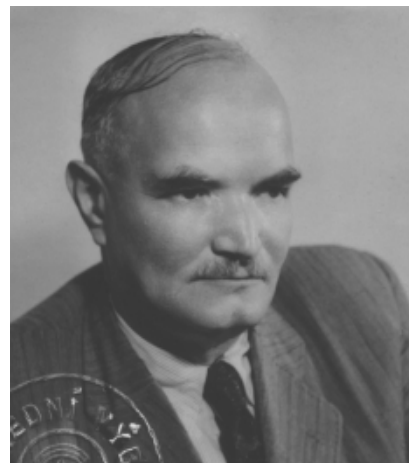
Václav Nosek

Štefan Rais

Ladislav Kopriva

Karol Bacílek

Ústřední velitelé a náčelníci

25.2.1948 – 31.1.1951

Milan KLOSS, velitel Sboru vězeňské stráže Ministerstva spravedlnosti.

1.5.1948 – 1.2.1949

Jaroslav ŠRÁMEK, náčelník IV. odboru (právního) Ministerstva národní obrany.

1.2.1949- 1.4.1951

Otto VRBSKÝ (WINTERSTEIN), náčelník IV. odboru (právního) Ministerstva národní obrany (1.2.1949-10.8.1950), náčelník Hlavní soudní správy Ministerstva národní obrany (10.8.1950-1.4.1951).

1.10.1949-12.10.1950

Bedřich POKORNÝ, přednosta (náčelník) Správy táborů nucených prací Ministerstva národní bezpečnosti.

12.10.1950 – 1.2.1952

Václav JIRAS, velitel 6. sektoru (vězeňského) Ministerstva národní bezpečnosti.

1.2.1951 – 17.6.1951

Karel ZAORAL, velitel Sboru vězeňské stráže Ministerstva spravedlnosti.

1.4.1951 – 1.1.1953

Jaromír KOKEŠ, náčelník Hlavní soudní správy Ministerstva národní obrany.

18.6.1951 – 31.12.1968

Oldřich MEJDR, velitel Sboru vězeňské stráže Ministerstva spravedlnosti (18.6.1951-9.8.1952), náčelník správy nápravných zařízení Ministerstva vnitra (9.8.1952-1.1.1953), náčelník správy nápravných zařízení Ministerstva národní bezpečnosti (1.1.1953-31.7.1965), náčelník Sboru nápravné výchovy Ministerstva vnitra (1.8.1965-31.12.1968).

1.2.1952- 1.1.1953

Vladimír BAUDYŠ, náčelník vězeňského odboru Ministerstva národní bezpečnosti.

1.1.1969 – 31.7.1969

Jaroslav PLACR, náčelník správy Sboru nápravné výchovy ČSR (v působnosti Ministerstva spravedlnosti České socialistické republiky) se sídlem v Praze.

1.1.1969 – 28.2.1970

František PANÍČEK, náčelník správy Zboru nápravnej výchovy SSR (v působnosti Ministerstva spravodlivosti Slovenskej socialistickej republiky) se sídlem v Bratislavě.

31.7.1969 – 31.10.1973

Václav KLOUBEC, náčelník správy Sboru nápravné výchovy ČSR se sídlem v Praze.

1.3.1970 – 31.1.1977

Ján ZAŤKA, náčelník správy Zboru nápravnej výchovy SSR se sídlem v Bratislavě.

17.10.1973 – 1.8.1983

Oldřich PROCHÁZKA, náčelník správy Sboru nápravné výchovy ČSR se sídlem v Praze.

1.3.1977 – 3.5.1987

Jozef CHREŇO, náčelník správy Zboru nápravnej výchovy SSR se sídlem v Bratislavě.

1.8.1983 – 31.12.1989

Jaroslav KONEČNÝ, náčelník správy Sboru nápravné výchovy ČSR se sídlem v Praze (pozn.: odvolán z funkce 5.1.1990).

4.5.1987 – 31.12.1989

Ivan NOVÁK, náčelník správy Zboru nápravnej výchovy SSR se sídlem v Bratislavě (pozn.: odvolán z funkce 30.11.1990).

Literatura a prameny:

Bílek, J.: Nástin vývoje vojenského vězeňství v letech 1945-1953. In: Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě 1945-1955. Opava 2001.

Buchvaldek, M. a kol.: Československé dějiny v datech. Praha 1986.

Fábry, A. a kol.: Vázenstvo na Slovensku. Generálne riaditeľstvo ZVJS SSR. Bratislava 1996.

Borák, M.-Janák, D.: Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954. Slezský ústav SZM v Opavě 1996.

Janák D.: Organizace a řízení československého vězeňství 1945-1955. In: Vězeňství ve střední Evropě 1945-1955. Praha 2000.

Karlíček, J. a kol.: Věrní straně a lidu. Správa SNV ČSR. Praha 1980.

Kloubec, V.: Funkce SNV v systému orgánu státní moci. Správa SNV ČSR. Praha 1971.

Šípál, J.: Od včerejška k dnešku 1948-1965. Zpravodaj SNV ČSR č. 12,13,14,15,16,17,18,21,24,25/1976.

Šnirerová, T., Porubec, D.: 30 rokov slovenského väzenstva. Generálne riaditeľstvo ZVJS SR. Bratislava 1999.

Tomek, P.: Dvě studie o československém vězeňství. Sešity č. 3/ÚDV. Praha 2000.

Tomeš, J. a kol.: Český biografický slovník XX. století, I.-III. díl. Praha 1999

AMV-K, f. A 2/3, inv.j. 2192. Dokument o organizačním vývoji československého vězeňství od roku 1948 do roku 1967.

Alena Kafková

Editace fotografií Eduard Vacek

Poválečný gestapismus – 2 díl

V předcházejícím pojednání jsem přiblížil atmosféru roku 1945, jaká vládla mezi vrcholovými představiteli politické scény ve vztahu ke gestapismu a represivním opatřením, uplatňovaným vůči německé menšině, která byla odsouzena k odsunu. Nemůže být žádných pochyb o tom, že zákon č. 115/1946, který měl sloužit k ochraně odbojářů, byl v rámci mocenských zápasů vykládán tak široce, že pokrýval i zcela evidentní revoluční excesy, jejichž povaha měla kriminální charakter. Gestapismus, který byl pomstou za válečné ponížení, byl pomstou vykonávanou stejnými prostředky a stejnou měrou, jaké se dopouštěli nacisté. Dotýkal se především Němců, kteří mnohdy neměli s nacismem nic společného, byl ale také uplatňován i na české vlastence a bojovníky, kteří působili na západní frontě. Pomsta, která nebyla ničím jiným než rozpoutáním krutosti a nelidskosti, jak si ukážeme dále, propukla především v komunistických táborech a věznicích a stála životy mnohých čestných a slušných lidí.

Tato ostudná etapa českých dějin byla odsouzena významnými osobnostmi veřejného života, kteří se od ní distancovali. Například Václav Černý píše ve svých Pamětech, že „...gestapismus český se na vlasek podobal nacistickému.“ Zvěrstva páchaná na Němcích českými revolučními gardami po květnu 1945 podle něj zničila hrdý mýtus o myšlenkové a mravní podstatě našeho národa. Nacionální Evropa tehdy vycházela z kmenové mentality. Kmen Němců vyhnal ze Sudet kmen Čechů a kmen Čechů na oplátku vyhnal kmen Němců. Kmenové myšlení rozlišuje pouze pokrevně příbuzné členy

vlastní skupiny a nepřibuzné nepřátele.¹⁹ Odsun Němců vycházel z kolektivní viny, konstruktérem tohoto projektu kolektivního vysídlení byl nepochybně prezident E. Beneš.

Mezi první zásadní analýzu pokoušející se seriózně popsat situaci kolem vysídlení Němců z českého pohraničí, byl Danubius (pseudonym publicisty Pavla Tigrida), který v roce 1977 zveřejnil ve svém časopise Svědectví, vydávaném v exilu provokativní *Teze o vysídlení Němců*. Z historického hlediska nelze popřít, že prvními vězni Adolfa Hitlera a jeho sociálně nacionalistické strany byli po vpádu německých válečných sil do ČSR Němci žijící v Sudetech, především sociální demokraté, komunisté, agráři a křesťané. Pokud se desetitisícům těchto politických odpůrců sociálního nacionalismu nepodařilo včas emigrovat, byli okamžitě zatčeni a umístěni do koncentračních táborů. Vina sudetských Němců spočívá v tom, že svoji pasivitou nebo z letargie podpořili sociální nacionalismus. Zastánci tvrdé benešovské linie často uvádí na obhajobu svých postojů, že Henleina podpořilo 92% Němců (srovnej 99% podporu hlasů, které odevzdávali po dlouhá desetiletí občané Čech a Moravy KSČ). Při zabrání Sudet Němci, opustilo Sudety kolem stovky tisíc Čechů, avšak dalších asi 800 000 jich tam zůstalo. Vyhnáni byli zejména státní úředníci, zůstali zemědělci nebo živnostníci. Divoké vyhnání Němců postihlo přes 3. miliony Němců, kolem čtvrt milionů Němců však tyto přesuny zaplatilo životem. Není pochyb o tom, že se vítěz mstil metodami poraženého. Pokud se v poválečném parlamentu (a vlastně až dosud) řeší otázka, kdo je zodpovědný za zločiny gestapismu a zda bylo správné uplatnit na všechny Němce princip kolektivní viny, nelze zcela vyvinít české politiky. *Tyto elity nesou za vraždy a loupeže lůzy a deviantních živlů odpovědnost, i když ji nikdy nepřijaly.*

Po válce měli prozíraví demokratičtí politici učinit všechna opatření, která by vedla k odgestapizování společnosti. Mezi tato opatření patří především právní vyrovnání za spáchané zločiny, restituce spáchaných škod, opětná socializace společnosti. Němečtí kolaboranti a aktivisté nacismu měli být postaveni před soudy, stejně jako kolaboranti čeští a slovenští. Ostatní Němci zde mohli zůstat, protože zde byli doma. Čeští politici se však bohužel vraceli jako praporečníci msty, odplaty a utrpení, s dávno připravenými projekty pomsty.

Ihned po svém návratu prezident Beneš pronesl výrok, že *je nutné sudetské Němce „vylikvidovat.“* Mnozí lidé si toto slovo vysvětlili tak, že je třeba se dopustit na Němcích násilí, vytrhnout jejich kmen i s kořeny, provést s nimi totéž, co Němci nazývali „Konečné řešení.“ Také Prokop Drtina prohlásil v Lucerně památnou větu: *„Začneme s vyháněním ihned, použijme všechny prostředky, před ničím se nezastavme!“* Přenos jeho projevu byl vysílán rozhlasem, proto měl bezprostřední účinky výzvy, které se ujala především všehoschopná lůza. Mnozí Němci proto oprávněně poukazují na to, že se gestapismus v Sudetech šířil z moci úřední.

Těmto praktickým dopadům však předcházely diplomatické iniciativy. Beneš, který v prosinci roku 1943 mluvil s Molotovem, mu řekl: „Jestli nám pomůžete vyhnat sudetské Němce, jejich zkonfiskovaný majetek bude základem socializace Československa.“ A na Molotovovu otázku, co uděláte s českou velkoburžoasií, Beneš odpověděl: *„Donutíme ji, aby socializovala.“* Tím se zavázal československý exilový prezident bezvýhradnou náklonností Československa k Sovětskému svazu. Mnozí lidé si pokládají otázku, proč souhlasili s přesunem Němců demokratičtí politikové ve Spojených státech a Velké Británii. Pravda je taková, že byli postaveni před hotovou věc a ustoupili Stalinovi. V době, kdy probíhalo jednání Postupimské konference Stalin velmi dobře věděl, že v Československu již probíhá brutální odsun německého obyvatelstva.²⁰

Když se ho poslední den jednání konference Truman a Eden zeptali, jak to vlastně s vysídlením Němců vypadá, Stalin se jim vysmál: *„Jako byste podávali hořčici po jídle. Odsun je skončen.“* Truman později prohlásil, že *„v Postupimi byli donuceni ustupovat velmi nedůstojným způsobem“.*

Vysídlení všech Němců bez rozdílu a nenávratné poškození národního charakteru gestapismem nebylo nevyhnutelné. Němci zde mohli zůstat, jako zde zůstali Maďaři, kteří se proti Československu provinili stejně, jako sudetští Němci. Protiněmecký šovinismus však vznikl především proto, že se v sudetských oblastech nabízel obrovský majetek, který bylo možné beztržně rozkrást a vyrabovat.

¹⁹ Viz zakladatel etologie Konrad Lorenz

²⁰ M. Churaň.: Postupim a Československo, Praha, 2001

Divoký transfer Němců se všemi nezákonnostmi a průvodními zločineckými projevy byl podhoubím pozdějšího totalitního státu, ve kterém se projevovala hluboká neúcta k lidské osobnosti, majetku, i neúcta ke kulturním tradicím. Všechny zúčastněné politické strany, ať národní demokraté, sociální demokraté nebo lidovci, umožnili bezvýhradným odsouhlasením Benešových dekretů krádež obrovského rozsahu. Tato krádež se týkala majetku tří a půl miliónu lidí. Když v únoru 1948 došlo k rozhodujícímu střetu s komunisty, byly tyto politické strany zdiskreditovány a zkorumpovány stejnou měrou jako komunisté a nebyly proto schopné čelit mohutnému nátlaku, podporovaného Moskvou.

Poválečný odsun Němců z Liberce

Po divokém a krutém odsunu Němců však gestapismus neskončil. Zdivočelí protagonisté násilí přenesli nezákonné metody do věznic, pracovních táborů a vyšetřovacích vazeb a učinili z nich osvědčené postupy zacházení s nepohodlnými odpůrci režimu, vojáky, kteří se vrátili ze západní fronty, nepokořitelnými intelektuály, kteří se nehodlali smířit s komunistickou kuratelou a s dalšími osobami, které se nějakým způsobem znelíbily poúnorovému režimu. Násilí páchané na obyvatelích mělo dva zdroje. Byly to vyhlazovací násilné metody převzaté od fašistů a byly to také nelidské metody stalinistů, kteří své zkušenosti přivezli ze Sovětského svazu na pancířích tanků.

pokračování
Eduard Vacek

Odsouzení k trestu bez rozsudku

Následující autentická zpráva dokumentuje bezprávnou situaci při odsunu občanů německé národnosti z Československé republiky v roce 1950. Podle návrhu tehdejšího ministerstva spravedlnosti byli všichni Němci (nejen nacisté) až do svého odsunu internováni a vysíláni na práci pod dohledem příslušníků SNB. Obdobným způsobem se postupovalo v letech 1948 - 1954 proti tzv. státně-nespolehlivému obyvatelstvu, které bylo umístováno v táborech nucené práce jen na základě rozhodnutí komisi krajských národních výborů. Od národní msty byl jen krůček k třídní mstě.

V roce 1950 odpykává trest 821 vězňů německé národnosti. Jde o Němce odsouzené mimořádnými lidovými soudy k 5 letům těžkého žaláře (velkou většinou pro členství ve fašistických organizacích.)

Po několika poradách, konaných ve věci na ministerstvu vnitra za účasti zástupců ministerstva zahraničních věcí a ministerstva spravedlnosti formulovalo ministerstvo vnitra své konečné stanovisko tak, že nemůže zařadit žádné vězně německé národnosti do TNP nebo jiných internačních táborů, a že mají být bez rozdílu všichni vězni německé národnosti po odpykání trestu propuštěni na svobodu; ministerstvo sociální péče má se postarat o jejich zařazení do pracovního procesu propuštění Němci budou prý mít možnost, přihlásit se u okresních národních výborů svých nových bydlišť do vysídlovací akce; zařazení do transportů mají prý vyčkat na svobodě.

Stanovisko ministerstva vnitra vyžaduje přezkoumání. Mezi německými vězni je velká řada příslušníků SS a jiných fašistických organizací, kteří byli odsouzeni k pouhým 5 letům jen proto, že se nepodařilo získat materiál o tom, jak se chovali na všech svých působištích“ /důkazní materiál spočíval v některých případech např. jen v tetování/. Propuštění těchto Němců na svobodu /podle odhadu ministerstva vnitra uplyne od propuštění vězně k zařazení do transportu nejméně 4-6 měsíců/ umožnilo by jim prakticky volný pohyb a tím i protistátní činnost, při nejmenším pak sbírání zpráv pro cizí zpravodajskou službu.

Vzhledem k tomu navrhuje ministerstvo spravedlnosti:

1. Propustiti na svobodu jen ty německé vězně, u nichž není důvod k obavám, že by volného pohybu zneužili (zejména ty, kteří mají v ČSR rodinné příslušníky a hodlají zde zůstat). 17.t.m. dá ministerstvo spravedlnosti ministerstvu vnitra přesný seznam Němců, kteří si odpykají trest v tomto roce s uvedením dat narození, státní příslušnosti, povolání, dřívějšího bydliště, bydliště rodiny,

zdravotního stavu a pracovní způsobilosti, trestného činu a dne ukončení trestu; v poznámce bude u každého vězně uvedeno, kam hodlá po propuštění odejít a zdá má permit. Na základě tohoto seznamu rozhodne ministerstvo vnitra, které Němce možno propustit na svobodu; jejich jména sdělí ministerstvo spravedlnosti velitelstvím vězeňských ústavů.

2. Všechny ostatní Němce soustředit do sběrného tábora, zřízeného u velikého podniku (nejlépe na dolech), kde by propuštění Němci pracovali pod dohledem SNB jako civilní zaměstnanci až do odsunu.

Protože všem 821 německým vězňům nekončí trest najednou a část může být propuštěna na svobodu stačil by tábor o kapacitě pro přibližně 500 osob; malé procento práce neschopných mohlo by být umístěno ve stávajícím sběrném táboře ministerstva vnitra.

Toto řešení umožní jak nejúčelnější využití několika set pracovních sil, tak i kontrolu propuštěných Němců až do odsunu; soustředění omezí také rozsah zpráv, které po jejich odtransportování získá americká zpravodajská služba.

3. V případě, že by ministerstvo vnitra samo nemohlo zařídit soustředění propuštěných Němců, považuje ministerstvo spravedlnosti za nevhodnější řešení ponechat Němce po odpykání trestu až do odsunu v dosavadních trestaneckých pracovních táborech; lze očekávat, že jejich chování nedozná změny a ani pracovní výkon neklesne, bude-li jim vysvětleno, že se připravuje jejich vysídlení v nejkratší době a že výdělek za práci u národních podniků jim bude po srážce paušálu za stravu/ celý vydán při odchodu.²¹

Projevy českého gestapismu

V poválečné době, kdy se všichni radovali ze znovunabyté svobody, se v různých místech osvobozené republiky vyskytly excesy tzv. gestapismu, který kopíroval svými metodami předchozí válečné hrůzy, jichž se dopouštěli němečtí váleční zločinci. Skutečnost, že byly v červnu 1945 v Postoloprtech zmasakrovány stovky převážně nevinných obětí nemá žádnou omluvu. Postoj těch, kteří byli skutečnými oběťmi nacistického pronásledování, vyjádřil prof. Jaroslav Venclík (1921), který byl jako účastník odbojové skupiny mládeže vězněn gestapem. Z Flossenbürgu jej na konci války vedli pochodem smrti do Dachau. Prof. Venclík vyjádřil svůj postoj při setkáních krajanů v Žatci a Postoloprtech, když řekl: „*Byl jsem svědkem stovek vražd a zabití vězňů, avšak po osvobození by nikoho z nás nenapadlo mstít se na zajatcích, natož na civilním obyvatelstvu.*“ Podobně se vyjádřil i Petr Klepsch (1928) ze spolku žateckých krajanů v německém Rothu. „*Špičky nacistického režimu utekly již před 8. květnem a místo nich zbytečně umírali nevinní, prostí lidé. Při všech pochmurných vzpomínkách mě však těší pohled do tváří tehdy obzvláště trpících rodin, které vinu jednotlivých pachatelů nepřenášejí na celý český národ...*“

O čem jednala vyšetřovací komise bezpečnostního výboru ústavodárného Národního shromáždění v Žatci dne 30. července 1947

V místnostech Okresního soudu v Žatci bylo zahájeno dne 30. července 1947 v 8.30 hod. jednání, které směřovalo k vyšetření tzv. *Hromadné exekuce proti příslušníkům německé národnosti v prostoru Žatce a Postoloprty*. Jednání probíhalo za účasti řady významných osobností a zúčastnili se ho:

Poslanci: Dr. Bohumil Bundža, jako předseda, Dr. Jaroslav Kokeš, Václav Holub, Horváth Josef, Dr. Kácl.

Jako poradci komise byli přítomni za ministerstvo vnitra Dr. Zdeněk Lukeš a insp. František Putna, za ministerstvo národní obrany: gen. Jaroslav Brož a pplk. Jan Vaněk, za ministerstvo spravedlnosti: Dr. Jan Čadek, za hlavní velitelství SNB pplk. Jan Homolka a za korespondenci ÚNS red. Jan Petrásek. Kromě těchto členů komise se jednání zúčastnili také místní úřední činitelé.

Závěrečná zpráva komise shromáždila informace o událostech v Žatci a Postoloprtech, které měly následující časový sled:

²¹ SÚA, f. SSNV, sv. 16/2

25. 5. 1945 přišli do Postoloprty ubytovatelé divise.
26. 5. 1945 odpoledne přišel další oddíl OBZ. Ze zápisníku I. předsedy MSK ředitele Zelenky bylo zatčeno 9 Němců. Večer dojel do Postoloprty oddíl četnictva. V noci z 25. na 26. došlo k prvním popravám.
27. 5. 1945 v noci ze soboty 26. na neděli 27.5. 45. bylo podle uvedených zápisků zastřeleno 36 nacistů. Večer se konala schůzka zástupců MNV a vojska v domě č. 74 v Postoloprtech.
28. 5. 1945 bylo prováděno jednotlivé zatýkání Němců. Podle zápisníku OBZ popravilo přes 200 lidí a další chytá. Večer bylo vyhlášeno soustředění Němců pro příští den. V důsledku toho patrně celá řada Němců spáchala sebevraždu.
29. 5. 1945 bylo provedeno hlavní soustředění Němců v Postoloprtech.
30. 5. 1945 noční exekuce ustaly.

Podle důvěrného vyšetření min. vnitra byl Karel Hás, bytem v Žatci, po revoluci vedoucím bezpečnostního referátu při revolučním národním výboru. Průběh soustředování Němců v Žatci dne 3. 6. 1945 líčí shodně s ostatními již slyšenými osobami, uvádí však některé podrobnosti, zejména pokud jde o zastřelení Němců při tomto soustředění. Tak podle jeho svědectví byl zastřelen na náměstí poblíže radnice nějaký Němec, starší muž a to dávkou asi 3 ran, vypálených z tanku, který přijížděl na náměstí dr. Beneše směrem od Chelčického náměstí. Kromě toho slyšel od svědků, kteří jsou dosud v Žatci, že pod brankou, vedoucí z náměstí západním směrem, byl zastřelen asi 70 roků starý, prý hluchý Němec, jménem Kraupner, a to proto, že neuposlechl volání vojenské hlídky. Zakopán je v křoví proti obchodu kožešníka Slabého. Zastřelení provedl nějaký vojín, nikoli důstojník a o npor. Petrova-Zichu v tomto případě nejde.

Podle dosvědčení svědka Hase, hlavní slovo měl prý při celém soustředování Marek. Zichu - Petrova prý toho dne v Žatci vůbec neviděl. Kromě zmíněných dvou případů byli prý zastřeleni a jsou snad dosud pohřbeni 1 – 2 Němci v Žatci na svahu za branou ze silnice na Most.

Pro ilustraci poměrů uvedl ještě, že 5. 6. 1945 byl nalezen v uličce při jižním konci Benešova náměstí nahý muž s prostřelenou hlavou. Šlo prý snad o Němce, který se zbláznil, uprchl z Postoloprty a pobíhal nahý po Žatci, až byl hlídkou OBZ odstřelen a ponechán na místě činu.

Při soustředování mužů se žádné zlato neodebíralo, teprve později při soustředování žen v žateckých kasárnách jim bylo odebíráno. Hás u toho nebyl, rovněž Petrov nikoli. Tato akce prováděla se za asistence četnictva a za přítomnosti člena ONV, dnes již mrtvého S p a t z e. Hás byl sám později pověřen MSK dozorem nad tábory Němců. Tento dozor vedl on sám po stránce politické, po stránce zdravotní jej vedl český lékař dr. Šíma, stavebnictví měl na starosti ing. Reiser. Tohoto Reiseru poznal Hás po svém příchodu do Žatce dne 10.5. 1945, kdy se Hás hlásil ku spolupráci na Revolučním národním výboru. Ing. Reiser zde již pracoval. V antifašistické komisi prý Reiser nebyl, pouze ve správě táborů a také do Postoloprty se prý dostal R. pouze jedenkrát. Dnes je v Halle, kde má nějakou stavitelskou firmu.

O střílení v Postoloprtech z vlastní zkušenosti Hásovi není nic známo, vypráví však o případu, který se udál 10. 6. 1945 mezi Postoloprty a Kozou (restaurací mezi Postoloprty a Žatcem). Toho dne prý vedl Marek a s ním asi sedmnáctiletý hoch – snad strážný – nějaký transport Němců z Postoloprty do Žatce. V tomto transportu bylo několik kněží, mezi nimi řeholníci z žateckého kláštera a také asi 75 roků starý kvardián, podle Háse snad Čech, poněvadž jej učil ještě za Rakouska v Žatci v české škole česky náboženství. Ten prý byl za tohoto pochodu zastřelen a zakopán v silničním příkopu poblíž zmíněné restaurace. Informace o tomto případě by prý musel podati Marek, něco též snad ví farář – Němec ze žateckého kláštera, který také později řídil exhumaci a pohřbení zmíněného kvardiána.

Pokud jde o osoby zajištěné u soudu v Žatci, šlo vesměs o příslušníky SS a SD a funkcionáře NSDAP, jež si vyzvedl asi 3 dny po soustředění Němců v Žatci Marek a odvedl je do Postoloprty. Hás má dosud potvrzenky o tom, kterak Marek dodával z tábora v Postoloprtech do tábora v Žatci zajištěné Němce. Tyto potvrzenky jsou Markem potvrzeny a Hás z toho usuzuje, že Marek byl jednou z hlavních osob v táboře v Postoloprtech.

Mezi Němci, které Hás předal Markovi do soudní věznice v Žatci, byl také jeden z nejzuřivějších žateckých Němců, okresní soudce Krejčí, který v okupaci se dal překřít na jméno dr.

Freyer a který přes to, že byl zajištěn nejprve u NKVD, pak ve věznici okresního soudu v Žatci a konečně v kasárnách v Postoloprtech, uprchl a dnes je v Německu.

Velmi podobná je informace Karla W i l h e l m a, obecního hospodáře a člena první místní správní komise v Postoloprtech. Do Postoloprte přišel Wilhelm 14. 5. 1945 a konal policejní službu u MNV. Podle jeho výpovědi přijeli vojáci do Postoloprte dne 26. – 28. května 1945 odpoledne. Tentýž dne večer byl Wilhelm spolu s předsedou MSK Zelenkou, místopředsedou Draxlerem a vrchním strážmistrem Peterkou volán do domu č.p. 74, kde se ubytoval por. Čupka. Ze strany vojska byl přítomen nějaký kapitán, pak por. Petrov a ppor. Čupka. (jak Wilhelm uvádí). Onen kapitán, jehož jméno Wilhelm neznal, chtěl nějaké lidi, kteří by mu mohli podat informace o místních Němcích. Wilhelm prý mu nemohl ihned posloužit a druhý den po této schůzce, když Wilhelm mluvil s Petrovem, řekl mu prý tento, že už informátory nepotřebuje, poněvadž je má. Byli jimi Marek, František Kočí, (č.1. 26 protokolu) a Josef Kopriva, maloročník z Postoloprte.

Hned oné noci po příchodu vojáků (po zmíněné schůzce) asi v půl čtvrté ráno byl Wilhelm vzbuzen na strážnici, kde spal, jedním desátníkem a bylo mu nařízeno, aby šli zakopat nějaké lidi na Vinici (poznámám k tomu, že Wilhelm byl pak zaveden na ono jím popsání místo a bylo zjištěno, že jde o hromadný hrob č. 4, nikoli na Vinici, nýbrž v tzv. postoloprtské bažantnici).

Tam leželo ve vykopané podlouhlé hranaté jámě asi 40 – 42 lidí, o nichž onen desátník prohlásil (a též Wilhelm sám poznal), že jde o Němce z postoloprtské soudní věznice.

Spolu s Wilhelmem šli tehdy zakopávat Němce jeho syn Josef, dále Josef Polívka z Postoloprte, František Kresl z Postoloprte, Jaroslav Kresl z Postoloprte a Emil Hanzlík, jakož i Josef Průcha bytem z Chebu, kteří všichni s Wilhelmem konali tehdy dobrovolnou strážní službu a na strážnici spali. Kdo Němce postřílel a kdo k tomu dal rozkaz v tomto ani ve všech níže uvedených případech, Wilhelm neví. Všichni byli zastřeleni ranou do týla.

Některé ze zastřelených Wilhelm poznal. Tak např. byl mezi nimi rolník Bischofft, Ortsleiter NSDAP. Také ostatní zastřelení byli funkcionáři strany nebo SS a SA. Mezi zastřelenými byly také 3 ženy a to nějaká Keiserová, Gärtnerová a Pipingová. Gärtnerová byla manželkou vedoucího NSDAP, Keiserová a Pipingová byly udavačkami a měly na svědomí několik českých žen.

Při tomto soustředění sešlo se podle svědka Wilhelma až 300 mužů, kteří byli v kasárnách roztříděni; část jich, zejména starší, šli se ženami do tábora a asi 170 – 180 jich zůstalo v kasárnách. Co se s nimi stalo, Wilhelm neví. Slyšel však, že byli postříleni u školy. O tomto střelení u školy nic neví, je však přesvědčen, že i tam došlo ku střelení vícekrát. (opět jako v případě svědka Drexlera, rozpor s výpovědí Markovou na č.1.11)

Po postřelení oněch postoloprtských Němců přivezli prý vojáci na strážnici MNV v Postoloprtech, kde Wilhelm konal službu, velkou bednu s věcmi těchto Němců. Šlo o prázdné peněženky, klobouky, čepice a legitimace. Bylo nařízeno, tyto věci ve zvláštní místnosti uskladnit. Asi druhý nebo třetí den přišel na strážnici Marek, udánlivě s rozkazem por. Čupky, že věci mají být ihned zničeny. Wilhelm proto zavezl bednu na tzv. tržiště a v jedné jámě po písku její obsah spálil.

Asi za tři dny po prvním pohřbívání mrtvých, zas asi o půl čtvrté ráno byl vzbuzen na strážnici jiným vojínem s automatem a bylo mu přikázáno, aby šel do Stádníkovy pískovny zakopat asi 30 mrtvých. Mezi nimi byli Němci, hlavně cizí, tj. nikoli z Postoloprte. Z postoloprtských Wilhelm poznal nějakého Wiléma Bradku, invalidu z této války a Jindřicha Fröhlicha, oba zuřiví Němci. Na tuto práci šel s Wilhelmem pouze shora uvedený Hanzlík, zakopávání sám však Wilhelm neprováděl, nýbrž na ně zavolal postoloprtského hrobníka Šílu (svědek č.6).

Ve zmíněné Stádníkově pískovně byla skládka popela, který byl vysypáván s jakési hráze z vozů do pískovny. Na vrcholu této hráze byli Němci postříleni a když spadli dolů, byli zasypáni popelem.

Hned druhý den po této exekuci bylo volán Wilhelm opět do Stádníkovy pískovny, kde bylo asi 12 zastřelených Němců. Mezi těmi už Wilhelm nikoho nepoznal a jejich zakopání provedl Šíla.

V této pískovně si zahrabávali podle tvrzení Wilhelma vojáci některé Němce sami, ježto později, v podvečer pálení hranice před svátkem Mistra Jana Husi 5. – 7. 1945, přišel na ně Josef Černý z Postoloprte. Také na zahradě domu č.p. 74 v Postoloprtech (dům v němž bydlel por. Čupka) byly také nějaké čerstvě zahrabané jámy.. zda v nich byli nějakí Němci, Wilhelm neví.

Podotýkám při této příležitosti, že podle šetření prý měli vojáci na této zahradě postavenou šibenici.

U školy Wilhelm nikdy sám nebyl, ale ví z vyprávění, že se tam střílelo víckrát. To je patrné již z toho, že pohřbívání nebo zahrabávání prováděli jednou muži, jednou, na rozkaz Čupky, ženy. Tak tam zahrabávala dnes odsunutá Němka Elsa Maderová z Postoloprte svého muže.

Ještě dvakrát prý byl Wilhelm volán, aby šel zahrabávat postřelené Němce. Jednou jich bylo 9 a jednou 12 a to u trati. Ty však zakopával traťmistr Tintěra z Postoloprte. Kromě toho Wilhelm byl jednou donucen, aby v noci šel svítit vojákům, když vedli na popravu asi 8 Němců, rovněž ku trati. Sám Wilhelm byl vojáky, kteří byli obyčejně podnapilí, ohrožován.

Za ministra: plk. gšt. Frant. Janda v.r.²²

Úřední záznam

Věc: /Porevoluční události

Předseda vyšetřovací komise bezpečnostního výboru ÚNS poslanec dr. B. Bunža po dojití dopisu ministerstva vnitra ze dne 13. září 1947 č. VII/C- 13.580/taj. - 47 předvolal si telefonicky referenta ministerstva vnitra dr. Zdeňka Lukeše, kterému dne 16.9. předal své písemné sdělení z téhož dne. Po podrobnějším projednání věci, ukázala se potřeba učinit na místě samém, tj. v Postoloprtech, dne 17. 9. 1947, ještě před zahájením prací, podrobnější dispozice a rozhodl se proto poslanec dr. Bunža, že dne 17. 9. 47 ráno odjede do Postoloprte v doprovodu dr. Lukeše.

Po příjezdu do Postoloprte byla v místních kasárnách konána porada, které se zúčastnili: poslanec dr. Bunža za vyšetřovací komisi ÚNS, dr. Zdeněk Lukeš za ministerstvo vnitra, dr. Jaroslav Pacal, vyšetřující soudce krajského soudu v Mostě, škpt. Kouřil od voj. útvaru 2142, npor. SNB Soušek od zemského velitelství SNB, dr. Stehlík a inspektor Petráček z oblastní úřadovny StB Most a vrch. strážm. SNB Peterka, velitel stanice SNB Postoloprty.

Na poradě předseda vyšetřující komise poslanec dr. Bunža konstatoval, že exhumace budou se konat podle smlouveného plánu, uvedeného v dopise ze dne 13. září 1947 a za přítomnosti úřední komise sestávající z velitele voj. útvaru, úředního lékaře a vyšetřujícího soudce. O provedených exhumacích bude sestaven úřední protokol, v němž bude uvedeno místo vykopávky, počet pohřbených a jiné úřední náležitosti.

Dále poslanec dr. Bunža dal pokyny ohledně uložení exhumovaných osob na hřbitově v Lounech, případně ohledně spálení vyzvednutých mrtvol v krematoriích.

Na to odjel poslanec dr. Bunža, doprovázen dr. Lukešem, do Loun, kde navštívil duchovního správce katolického kostela, kterému dal pokyn ohledně pietního pohřbení a církevních obřadů na hřbitově v Lounech. Souhlas k pohřbu byl vyžádán u MNV v Lounech, pomoc vykopání hrobů na hřbitově byla opatřena u velitele posádky v Lounech, pplk. Reimana. S ohledem na to, že počet vojáků nestačil, byla požádána o spolupráci posádka ve Slaném. Na upozornění tamního velitele posádky plk. Picky, bylo zařízení, po návratu do Prahy, prostřednictvím MNO u plk. Dočkala, aby 18 mužů posádky ve Slaném, kteří byli odkomandováni do Kynžvartu bylo vráceno a dáno k dispozici veliteli posádky v Lounech.²³

V Praze dne 17. září 1947.

Poslanec dr. B. Bunža,
předseda vyšetřovací komise
Dr. Zdeněk Lukeš,
odborový rada min. vnitra

Výpis z trestního spisu trestního řízení vedeného proti Bohuslavu Markovi, který se aktivně podílel na postoloprtském masakru:

Ze spisů Tk X 887/47 krajského soudu v Mostě se zjišťuje:

Trestní řízení se týká těchto obvinění Bohuslava Marka z činů trestných podle tr. zákona, po případě činů proti národní cti.:

²² AMV-K, fond A2/1, ev. č. VII-C-13.119/47

²³ Tamtéž

Podle trestního oznámení více osob (asi 15) z Lenešic, okr. Louny, přepisoval Bohuslav Marek policejní přihlášky těchto osob, bydlících v Lenešicích, když jako obecní strážník s těmito přihláškami přišel ve styk tak, že do rubriky o národnosti zapisoval národnost německou, ač přihlašovatelé vyplnili národnost českou. V některých případech provedl dokonce gumování a přepisování údaje národnosti v těchto rubrikách.

Podle trestního oznámení MNV v Lenešicích projevil B. Marek za okupace značnou horlivost ve spolupráci s Němci tím, že knihy, které byly z hlediska německého okupačního režimu závadné, a které proto z obecní knihovny nebylo povoleno půjčovat, neuschoval pouze v odděleném prostoru v obecní knihovně, nýbrž nařídil spálit v kotelně, ač toto opatření na něm žádáno nebylo.

Podle protokolu, sepsaného se 6 Němkami, internovanými v ženském táboře v Žatci, působilo značné pohoršení, že 1. července 1945 z rozkazu Markova byla provedena prohlídka osob těchto Němek tak, že tyto Němky se musely svléci do naha.

Alois Helšus, penzista ČSD, předložil za okupace MNV v Lenešicích vysvědčení něm. úředního lékaře, podle kterého Helšus trpí plicní tuberkulózou; německý úřední lékař doporučoval, aby Helšus byl osvobozen od služby v protiletectvé obraně. Helšus tvrdí ve svém oznámení, že Marek vysvědčení založil a že on proto byl nadále přibírán ke službám k protiletectvé obraně.

Při domovní prohlídce, provedené při zatčení Marka 11. 8. 1945, bylo nalezeno 21 kusů stříbrných 5ti markových mincí, 4 prsteny, samopal, pistole a náboje. Jde o podezření, že Marek pistoli, samopal a náboje chtěl zpronevřit, neboť si je ponechal i po tom, když 26. 7. 1945 vedení internačního tábora v Žatci bylo předáno SNB. Na držbu samopalu neměl povolení.²⁴

Připravil Eduard Vacek

Další literatura: Tomáš Staněk: *Perzekuce 1945 – Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945.* Vydal Institut pro středoevropskou kulturu a politiku. Praha 1996, str.108 – 113.

Kapitoly z občanské mravouky

seriál

Bázeň

Mravně vyspělý člověk nemá bázeň před úsudkem druhých lidí, ani před lidmi samotnými. Pouze lidé zlí, násilníci a lháři mají strach a ze strachu se často dopouštějí násilí, lži a zločinů. Bázeň v běžném slova smyslu nám není vrozena., Dítě nezná a nemá bázeň, k jejímu vzniku přispívá nerozumná výchova. Pošetilí rodiče často straší své děti různými netvory nebo umožňují svým dětem sledování televizních programů, které pro ně nejsou určeny. Mnohdy se rodiče dopouštějí pedagogických prohřešků jen proto, že jsou pohodlní a svým potomkům nechtějí věnovat svůj čas nebo proto, že neznají správný způsob výchovy. Lidé přirozeně vychovaní nemají pocitu bázně před ničím. Strach je nejhorší výchovný prostředek. Člověk má být vychováván ke statečnosti a neohroženosti, aby byl schopen jako dospělý se postavit na stranu pravdy a práva.

Stud

Stud je ovšem druh bázně, ke které je třeba výchovy. Pokud se dostaví pocit studu, pak je tomu z vědomí, že člověk provedl něco, co se nemělo stát. Stud vzniká poznáním a rozlišením dobra a

²⁴ Tamtéž

zla. Jiných druh studu (před sebou samým) je vyšším mravním požadavkem. Tohoto studu jsou schopni jen vysoce mravní lidé, ale je třeba se snažit prostřednictvím výchovy, abychom k němu dospěli všichni. Všeobecné výmluvy typu „*vždyť to nikdo nevidí*“ nebo „*to je taková doba*“ jsou svědectvím hluboké mravní pokleslosti. Stud se dostavuje spolu s vývojem poznání a s kulturním rozvojem. Proto není rovnoměrně rozvinutý ve všech dobách a u všech národů (zatímco se lidé v Evropě stydí za to že jsou nazí, v některých kulturách se stydí za to, že jsou přistiženi při jídle, atd.). Výchova by měla směřovat k tomu, aby se lidé nestyděli za svoji fyzickou nahotu (falešný stud), ale za nahotu duševní, za svoji nemravnost. Zlo utajeno před veřejností nepřestává být proto zlem. Pokud se někdo nestyděl páchat zlé činy, neměl by se také stydět veřejně se ke svým pokleskům přiznat. Ozdravení mravně nemocné společnosti vede k rozvíjení studu sama před sebou v soukromém jednání.

Ostýchavost (úzkostlivost)

Někteří lidé se stále bojí, že nejednají dobře. Ve strachu mohou dojít tak daleko, že se bojí rozhodování a svá rozhodnutí odkládají na neurčito. Otázka, jež znemožňuje jejich rozhodování, kterou si sami často pokládají „*Co tomu řeknou lidé?*“ jim svazuje ruce. To jsou lidé ostýchaví, bojácní a nerozhodní. Ostýchavost není skromnost, ale charakterová vada, která dusí jakékoli podnikání. Ostýchavý člověk je nejen směšný svému okolí, ale je také i nešťastný, neboť je jeho ostýchavost ke škodě jemu samému a břemenem při jeho jednání s okolím. Této slabosti je nutné odvyknout prostřednictvím posilování sebedůvěry, sebevzděláváním a pevnými mravními postoji. Není nutné se stydět za své činy, i kdyby je společnost odsuzovala.

Drzost

Opakem ostýchavosti je drzost. Drzý člověk však jistě není vzorem mravní dokonalosti. I když ostýchavost v životě člověku škodí, drzost je nectností, hodnou odsouzení. Drzost zpravidla zakrývá prázdnotu ducha a lze jí imponovat pouze před duševně prázdnými lidmi. Mnozí rodiče s oblibou pozorují své drzé děti a učí je heslu: „*Drzé čelo je lepší než poplužní dvůr.*“ Mají za to, že takto se jejich děti ve společnosti lépe uplatní. Drzost však není projevem nějaké výjimečnosti, které musí většina společnosti ustupovat. Drzým lidem se slušní lidé vyhýbají, neboť jsou to sobci bez citu a lásky k bližnímu. Jsou proto odsouzení vyhledávat a sdružovat se s sobě podobnými. Drzost vytváří negativní společenské stigma, které spolehlivě vede k samotě a vyčlenění.

Bolestíinství

V životě můžeme potkat lidi, jejichž jediným přáním je, aby byli předmětem lidské útrpnosti. Tito lidé si přejí, aby byli předmětem lítosti, proto své skutečné, ale i velice často domnělé útrapy předkládají a staví na odiv. Tak se stává, že jsou všeobecně litováni, že si jich lidé všímají, aniž by si toho zasluhovali. Ve skutečnosti jde o druh patologické ješitnosti, jemuž podléhají lidé naivní a nevzdělaní. Mravní člověk, který si je vědom své hodnoty, na sebe nikdy nebude tímto způsobem upozorňovat a činit se předmětem lítosti a útrpnosti. Povinností člověka je vyhýbat se strastem, odstraňovat je a šířit kolem sebe pozitivní atmosféru. K tomu je ovšem často potřeba pěstovat silnou vůli, náležité sebeovládání a sebezapření. Bolestínské osoby zpravidla nemají veliké bolesti a také neznají hloubku strastí, které někdy tíží lidský život. Jsou to egoisté, kteří si přejí soustředit pozornost světa na sebe. Často místo lítosti spíše odpuzují, tak jako žebrák, který na rohu ulice vystavuje své hnisavé vředy, aby dostal větší almužnu.

Útlak za německé okupace byl brutální

Dětství

Narodil jsem se 19. března 1928 v Terezíně čp. 132 v nynější Dlouhé ulici. To je ta ulice, do níž byla v roce 1943, po přeměně Hlavní pevnosti Terezín na ghetto, přivedena železniční vlečka. Po ní přijížděly transporty Židů do Terezína a odjížděly do likvidačních táborů na východě. Předbílám však o 15 let, v roce 1928 jsem měl před sebou několik let šťastného dětství. V letech dospívání jsem s dětskou a jinošskou citlivostí vnímal vše, co se v návaznosti na září 1938 a březen 1939 odehrávalo v Terezíně a jeho okolí. V červnu 1942, kdy byla Hlavní pevnost Terezín uzavřena jako ghetto, muselo veškeré civilní obyvatelstvo město Terezín opustit. Naše rodina se přestěhovala do 2 km vzdálených Bohušovic.

V posledních letech, při četbě českých i německých novin, historických periodik a monografií, při sledování zpráv v televizi a rozhlase, domácím i zahraničním, nabývám dojmu, že se mi mé dětství a mládí pouze zdálo. Přední představitelé České republiky i Spolkové republiky Německo ve svých vystoupeních hovoří o vzájemných vztazích obou států velmi uvážlivě a smířlivě. Jsou za to mnohdy kritizováni, velmi tvrdě zejména ve SRN. Věcná a korektní spolupráce historiků z obou stran je nezbytná. Je však třeba se vši rozhodností vystoupit proti neuvěřitelným nehoráznostem, které se vyskytují nejen v četných a obsáhlých "dopisech redakci" významných německých deníků, ale i v projevech čelných politických představitelů, jako je například Erika Steinbach, předsedkyně Svazu vyhnanců, poslankyně Spolkového sněmu za CDU.

Paní Erika Steinbach ve svých vystoupeních dává politika - demokrata prezidenta Beneše do jedné řady s krutými diktátory Stalinem a Hitlerem "... při nemorálním a mimořádně nekřesťanském pošlapávání základních práv a mnohonásobném zneuctění lidí ...". Ve svých vystoupeních opakovaně uvádí, že nejdřív proudili vězni do "nacistického Terezína" a po válce do "Benešova Terezína". Rozpor mých vzpomínek z dětství a jinošství s tím, co je nyní prezentováno v českých i zahraničních sdělovacích prostředcích, je nesmírná. Z českého tisku vymizelo slovo odsun, píše se pouze o vyhnání Němců. Četné "dopisy redakci" v německém tisku jsou vesměs selektivní kompilací výroků předmnichovských politiků a žurnalistů Velké Británie a Francie, v nichž je například líčeno "utrpení tří a půl milionů příslušníků trpělivého německého národa pod knutou *eines durch und durch verabscheuten Volkes, das eine fremde Sprache spricht und eine völlig verschiedene Weltanschauung hat*" (lord Rothermere).

Mé rané dětství bylo skutečně šťastné. Terezín tehdy byl vzkvétající posádkové město. Moji rodiče, otec typograf, matka v domácnosti, milovali pěší turistiku, ve dnech volna zdolali se mnou a starším bratrem všechny význačné vrcholky Českého středohoří, tehdy osídleného převážně Němci. Na těchto výletech jsme vždy poobědvali na horské chatě či samotě, byli jsme srdečně vítáni a vzorně obslouženi. Veselé, v pestrých šatech oděné panímámy, byly zvláště laskavé k nám dětem. Když jsem začal chodit do školy, tyto výlety do Českého středohoří náhle ustaly.

Mnichovská zrada - konec šťastného dětství

Proč ustaly, proč jsme jako mávnutím kouzelného proutku přestali být vítanými hosty, jsem pochopil mnohem později. Hitler si ihned po svém nástupu k moci vytkl jako první cíl zničení a porobení Československa. Konradu Henleinovi, který s ním byl od roku 1933 ve stálém a častém spojení, přikazoval takové úkoly, které vylučovaly mírovou koexistenci německé menšiny v rámci Československa. Naprostá většina Němců byla Henleinem zfanatizována a propadla nacismu. Henlein zřídil "Überwachung der Mitglieder", přátelení s Čechy bylo nežádoucí, proto skončily naše pěší túry do Českého středohoří.

V září 1938 jsem byl žákem páté třídy obecné školy. Odhodlání bránit republiku, hrdě vyjádřené při květnové a zářijové mobilizaci, na desátém všesokolském sletu (jehož jsem se zúčastnil), bylo vystřídáno zklamáním a potupou. Počet žáků v mé třídě vzrostl během několika dnů ze třiceti na

devadesát. Terezín se stal první zastávkou pro mnohé české rodiny, vyháněné z pohraničí. Většinou byly umístěny v prostorách Hlavní i Malé pevnosti Terezín. Kasematy sloužily jako dočasný příbytek stovkám rodin. Tam jsem navštěvoval své nové spolužáky. Kasematy byly propojeny se složitou soustavou podzemních fortifikačních staveb. Pro desetileté kluky bylo jejich "prozkoumání" obrovským dobrodružstvím.

Zřízení protektorátu - rychlé dospívání

Terezín velmi těžce prožíval události března 1939. Dobře si pamatuji, že řadu dní před patnáctým březnem otec nespál doma. Otec byl aktivní Sokol, pracoval bezplatně jako kinooperatér v biografu terezínské Sokolovny. Tam mu pomáhali aktivní vojáci z posádkové jednotky zbrojířů, zejména důstojník Batelka. Při setkání po válce nostalgicky vzpomínali, jak před patnáctým březnem 1939 rozvázali zbraně po sokolských jednotách v blízkém i vzdáleném okolí Terezína.

Jaké byly důsledky Mnichova a 15. března 1939 pro Čechy, co získal Hitler? Zřízením protektorátu byli všichni Češi okradeni o hotové peníze, byl znehodnocen jejich majetek. Kurs koruny k marce byl stanoven 1:10, reálný byl nejvýše 1:6. Byla zřízena celní unie, Němci se zmocnili bank, všech významných podniků, všude dosadili své „Treuhändery“. Češi byli v horším postavení, než obyvatelé kolonií. Spolková republika Německo nikdy neuznala neplatnost mnichovské dohody. Důvod - nikdo by nespočítal, jaké loupeže se v letech 1938 a 1939 hitlerovské Německo dopustilo. Pro Hitlera bylo nejdůležitější, že okamžitě získal obrovský zbrojní potenciál a moderní výzbroj pro 40 divizí. V živé paměti mi utkvěla okázalá procedura předávání zbraní z rukou československých vojáků do rukou německých vojáků. Bylo to na rozlehlém terezínském náměstí, nezapomenu na výraz zoufalství a beznaděje ve tvářích našich potupených vojáků.

Po odchodu československé armády a po zabydlení Wehrmachtu byl život civilního obyvatelstva v Terezíně neutěšený. Hitler urychleně budoval 40 nových divizí. Terezínská kasárna zaplnily tisíce nováčků, kteří po krátkém výcviku odcházeli na frontu. Chamberlain sklízel plody své "mírotvorné" politiky.

Otec pracoval v Sokolovně jako kinooperatér i po patnáctém březnu 1939. Po zrušení Sokola provozovalo biograf město. V neděli otec promítal odpolední a večerní představení, vždy jsem mu nosil teplou večeři. Z promítací kabiny jsem pravidelně sledoval filmový týdeník. V září 1939 jsem zhlédl týdeník se záběry řad německých tanků, kosících kulometnou a dělostřeleckou palbou polské korouhve jízdy útočící s tasenými šavlemi. Celý následující rok filmový týdeník přinášel záběry z vítězného tažení Wehrmachtu Evropou.

Je mimo jakoukoliv pochybnost, že oněch 40 nových divizí, vyzbrojených československými zbraněmi, zásadním způsobem ovlivnilo bleskové ovládnutí Evropy Hitlerem. Henlein se opakovaně hlásil k úloze, kterou při tom sehráli Němci v českém, moravském a slezském pohraničí. K civilnímu obyvatelstvu Terezína se němečtí vojáci chovali přezíravě a arogantně. V červnu 1940, po kapitulaci Francie, se cítili pány světa.

Otec, zkušený radioamatér, zkonstruoval „čerčilku“, adaptér, po jehož vložení do radiopřijímače bylo možné poslouchat zahraniční rozhlas (zakázáno pod trestem smrti). Z Londýna také koncem roku 1940 přišly první potěšující zprávy. Luftwaffe ztratila počáteční pětinasobnou převahu ve vzduchu a prohrála bitvu o Anglii. Hitler musel ustoupit od invaze na britské ostrovy. Velkou posilou pro Čechy v protektorátu byl prosincový projev presidenta Beneše. V Londýně již pracovala Státní rada, poradní sbor prozatímního státního zřízení Československé republiky.

Studentem reálného gymnázia

Po mnichovském diktátu bylo z Litoměřic do Terezína přemístěno Jungmannovo reálné gymnázium. Ve školním roce 1938-39 a 1939-40 bylo provizorně umístěno v terezínské zásobárně. Koncem roku 1940 bylo zrušeno, většina studentů přestoupila do reálného gymnázia v Roudnici.

Profesorský sbor gymnázia a studenti oživili kulturní a společenské dění v Terezíně. Dokud nebyl zakázán Sokol, působili starší studenti jako cvičitelé. O kulturní život Terezína se nejvíce zasloužil profesor Slunečko. Jako režisér se studenty uvedl drama RUR a komedii Charleyova teta. Výraznou postavou profesorského sboru byl farář Frajt. Spolu s profesorem zpěvu Kulhánkem kolem

sebe shromáždili početný orchestr a pěvecký sbor. V kostele každou neděli při velké mši zněla dokonalá chrámová hudba. Mše byla vždy zakončována chorálem Svatý Václave.

Sám jsem se stal primánem gymnázia ve školním roce 1939-40. Optimismus mládí je nezničitelný, a tak jsme si užili dost legrace. Prima byla umístěna v kreslárně a stěhovala se vždy do té třídy, která měla právě kreslení. Často nás pedagog vůbec nenašel. Atmosféra ve škole byla přátelská, kantorů se k nám chovali laskavě, snažili se nás něco naučit. Tehdy jsme si ještě neuvědomovali, co nás čeká v nejbližších letech.

Do primy nás nastoupilo devatenáct, k maturitě jsme se dostali pouze tři. Do sekundy nebyl z rasových důvodů povolen zápis dvojčatům Škobisovým. Potkal je stejný osud jako všechny židovské děti. Maturanti z roku 1939 se sice mohli zapsat na vysoké školy, ty však byly záhy zavřeny. Řada z nich byla 17. listopadu 1939 zatčena a odvečena do koncentračního tábora, několik jich tam zahynulo. Maturanti z roku 1940 byli totálně nasazeni na nucené práce do "říše". Koncem roku 1940 jsem se stal studentem sekundy roudnického reálného gymnázia. Zpočátku nás bylo ve třídě osmdesát, v kvartě už jen padesát, do kvinty nás smělo postoupit dvacet. O tom, kdo bude pokračovat ve studiu, rozhodoval "Institut für Arbeitswissenschaft Prag", podle výsledku náročného testu.

Od roku 1940 až do konce války byla atmosféra v gymnáziu tíživá. Ředitelem gymnázia se stal horlivý kolaborant Živný, každý den stál u hlavního vchodu do gymnázia a vyžadoval arijský pozdrav zvednutím pravice. Postrachem všech středních škol byl zemský školní inspektor Werner. Navštěvoval hodiny češtiny, hledal chyby v našich sešitech, ty házel na zem a vyučujícím přikazoval, aby je sbírali. Vždy hřimal, jaký jsme národ, když neovládáme ani vlastní jazyk. S rostoucími neúspěchy Wehrmachtu na frontě, zhoršující se hospodářskou situací a konečně s nástupem totální války se měnil i charakter výuky. Stále častější byly brigády při sklizni brambor, řepy, vyučování bylo rušeno nálety, uhelnými prázdninami. Ve školním roce 1944-45 se již nedalo hovořit o výuce, v únoru 1945 jsme byli (chlapci) nasazeni na kopání zákopů na Moravě.

Dvě heydrichiády

Civilní život v Terezíně se v letech 1941 až 1942 blížil svému závěru. Povzbuzením sebevědomí obyvatel Terezína byla prohra Luftwaffe v bitvě o Anglii. Filmové týdeníky, které jsem mohl stále sledovat z promítací kabiny v Sokolovně, ztratily na čas svou nadutost. Ta se znovu objevila po napadení Sovětského svazu Wehrmachtem v červnu 1941. Během tří letních měsíců bylo obsazeno milion km² území Sovětského Svazu. Obyvatelé Terezína, stejně jako celého protektorátu, však nevěřili v trvalý úspěch Wehrmachtu.

Hitler byl ale jiného názoru. Byl přesvědčen, že nastal čas konečného řešení prostoru české kotliny, "vyčištění" od méněcenných Slovanů a Židů, osídlení Němci. Odvolal říšského protektora von Neuratha, kterého jmenoval v březnu 1939 a do Prahy vyslal jako zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Začala první Heydrichiáda. Heydrich do Prahy dorazil 28. září, okamžitě zavedl stanné právo, dal zatknout a do koncentračních táborů (KT) odeslat tisíce obyvatel protektorátu, předsedu protektorátní vlády Eliáše nechal odsoudit k trestu smrti.

Mezi zatčenými byla i řada mých učitelů, mnozí z nich se nevrátili. Z roudnického gymnázia to byl profesor Broft, který zahynul v Osvětimi, z koncentračního tábora se nevrátil ředitel obecné školy v Terezíně Josef Král, zatčen byl i terezínský farář Frajt. Gestapo zvýšilo se vši brutalitou svou aktivitu. V tajném projevu, předneseném ihned po nástupu do funkce, Heydrich jasně formuloval způsob splnění Hitlerových představ. Jako první přišli na řadu Židé, na Čechy mělo dojít až po vítězném ukončení války.

V září a říjnu 1941 opouští Terezín Wehrmacht. Proč se tak stalo, jsme pochopili koncem listopadu. Ze stadionu u Sokolovny, kde terezínská mládež trávila většinu volného času, jsme spatřili přicházet nekonečné pětistupy utmácených lidí se žlutou hvězdou. Každý měl na sobě co nejvíce šatstva a nesl svá zavazadla. Byl to první transport Židů do Terezína. Transporty vycházely z bohušovického nádraží a zaplňovaly celou silnici od Bohušovic až k Terezínu. Do konce června tyto transporty zabydly všechny vojenské objekty města. V září 1942 (civilní obyvatelstvo již bylo vystěhováno) bylo v Hlavní pevnosti Terezín vězněno 60 000 Židů, přibližně desetinásobek všech obyvatel Terezína v roce 1938. To byla pro Terezín větší katastrofa, než povodeň v roce 2002.

Zima 1941-42 byla neobvykle tuhá. Podmínky ubytování vězňů ve vojenských objektech byly nelidské: zima, přeplněné ubikace, nedostatečná strava, nevyhovující hygiena. Již počátkem roku 1942

jsme ve večerních hodinách často pozorovali, jak z bran jednotlivých kasáren vyjíždějí káry, naložené čtverhrannými bednami - primitivními rakvemi. Počet rakví postupně narůstal, zesnulí byli pochováváni na bohušovické kotlině. Od podzimu 1942 byli zesnulí z terezínského ghetta spalováni v krematoriu postaveném v blízkosti terezínského hřbitova. Černý dým nepřetržitě se valící z komínů krematoria připomínal obyvatelům širokého okolí, co se v Terezíně odehrává.

Skličující situaci v protektorátu nám pomáhal překonávat poslech Londýna a Hlasu Ameriky. Voskovec a Werich si dělali krásnou legraci z Hitlerových prohlášení o dobytí Moskvy. Před Moskvou skončil mýtus Blitzkriegu.

Druhá heydrichiáda, po úspěšném atentátu na Heydricha, byla velmi krutá. Odvetná opatření řídil K. H. Frank. Bylo vyhlášeno stanné právo, na Himmlerův rozkaz došlo k hromadnému zatýkání (10 000 rukojmí), stanné soudy odsoudily k smrti na 1400 osob, bez soudu bylo popraveno dalších 600 lidí. Mezi popravenými byly intelektuální špičky českého národa, univerzitní a středoškolští profesori, spisovatelé, soudci, inženýři, architekti, lékaři, vesměs zatčení při první heydrichiádě. Každodenně byly vylepovány červené plakáty se jmény popravených, ta byla opakovaně předčítána v rozhlase. K obětem heydrichiády patří i 3000 Židů, zařazených do tří mimořádných likvidačních transportů.

Dne 10. června je vyhlazena středočeská obec Lidice, po dvou týdnech východočeská obec Ležáky. Na všech křižovatkách silnic, na nádražích nepřetržitě probíhala kontrola osobních dokladů. Celý policejní, bezpečnostní a represivní aparát se chápal sebemenší záminky k zatčení kohokoliv, nejčastější příčinou zatčení bylo "schvalování" atentátu na Heydricha. Dne 20. června 1942 bylo na základě lživého udání gestapem zatčeno 86 studentů vyšších tříd roudnických středních škol. Ten den jsme od první vyučovací hodiny až do pozdního odpoledne nesměli opustit třídu. V té době byli zatýkáni a vyslýcháni naši starší spolužáci, 16 chlapců ze sexty a 29 chlapců a děvčat ze septimy. Byli odvezeni na MPT, kde byli znovu surově vyslýcháni. Protože se nepodařilo získat dostačující "důkazy" pro soudní řízení, rozhodl osobně K. H. Frank o odeslání všech septimánů a tří sextánů do KT, ostatní měli být vězněni na MPT tři měsíce, vesměs byli vězněni déle.

Dva studenti gymnázia zemřeli jako vězňové na MPT, z těch, kteří byli odesláni do KT, zemřelo jedenáct. Tragický osud potkal studentku Sylvu Ratajovou. Ta se snažila pomoci spoluvězeňkyni, o níž ani nevěděla, že je Židovka. Poslala ji do MPT balíček, čímž porušila rasové zákony, platné i v protektorátě. S těmi, kteří pomáhali Židům, bylo zacházeno jako se Židy. Během několika dnů byla znovu zatčena, v březnu 1943 zemřela v Osvětimi.

Národ posilovaly projevy presidenta Beneše a ministra Jana Masaryka v londýnském rozhlase, pravidelné vtípné programy Voskovce a Wericha v Hlasu Ameriky. Potěšující byly i zprávy o měnící se situaci na východní frontě, o úspěších spojeneckých vojsk v Africe, o vypovězení války Japonsku a Německu Spojenými státy americkými.

Nahlédnutí do Malé pevnosti Terezín

Provoz kina v terezínské Sokolovně skončil v červnu 1942 odchodem civilního obyvatelstva z Terezína. Velitel MPT Heinrich Jöckel ukradl ze Sokolovny promítací aparaturu a na MPT zřídil biograf. Před vánočními svátky v roce 1942 se do našeho bytu v Bohušovicích dostavil Scharfführer SS z MPT s příkazem pro otce: dvakrát týdně promítat v biografu pro personál MPT.

Policejní věznice byla na MPT zřízena v roce 1940 z příkazu Reinharda Heydricha, tehdy sídlícího v Berlíně. Měla název "Geheime Staatspolizei - Staatspolizeistelle Prag - Polizeigefängnis Theresienstadt". Většina vězňů pobyla v MPT krátkou dobu, každodenně bylo "antonem" do Prahy převáženo až deset vězňů k výslechům na gestapo. Pro většinu vězňů byla MPT přestupní stanicí na cestě do některého KT.

Krátce po nástupu jako kinooperatér do biografu MPT otec navázal tajné spojení s vězni, především bývalými Sokoly, členy různých odbojových skupin. Prostředníky byli vězňové z dílen, pověřeni údržbou aparatury, přípravou filmů k promítání, vytápěním a úklidem kina. Toto spojení vězňů MPT s vnějším světem trvalo od prosince 1942 do 25. května 1944, kdy jsme byli s otcem v kabině zadrženi a uvězněni (bratr Josef a já jsme s otcem občas docházeli na MPT jako pomocníci). Spojení s vnějším světem bylo důležité především u nových vězňů, dařilo se zabránit dalšímu zatýkání.

Noc z 25. na 26. května 1944 byla asi nejhorší v mém životě. Byli vyslýcháni otec a všichni, kdo se podíleli na tajném spojení MPT s vnějším světem. Já jsem přišel na řadu jako poslední již v

ranních hodinách. Před výsledkem jsem potkal vyslečeného zkrvaveného otce, v náruči nesl své oblečení. Vyslychal mne Jöckel, vyslychané tloukl kovovým držadlem biče na psy. Dělal jsem naivního hlupáčka, který o ničem nevěděl. Měli jsme štěstí, že k zatčení došlo před svatodušními svátky. Na samotkách jsme se mohli domluvit, jak vypovídat. Soustavné výsledky začaly až 30. května, vedl je vyšetřovatel Skalák z kladenského gestapa. Výsledky probíhaly bez bití, jen s psychickým zastrašováním.

Před výsledky (byl jsem předveden třikrát) jsme čekali v místnosti před Jöcklovou kanceláří. Tam jsem se setkával i s Dr. Miladou Horákovou, pro niž jsme také pracovali. Ve dnech vyšetřování bylo velice špatné počasí, chladno, déšť a sníh. Na celém prvním dvoře byl na dešti a sněhu transport polských vězňů. Seděli v blátě a loužích, na zkřížených nohou měli položenou hlavu, na hlavě ruce. Každý den jich několik ubylo. Kolik takových transportů prošlo MPT, již nikdo nezjistí.

Otec a všichni účastníci tajného spojení (s výjimkou Dr. Horákové) byli deportováni do KT Flossenbürg, matka, bratr Josef a já jsme byli po 14 dnech propuštěni. Otec se vrátil domů v červnu 1945 s podlomeným zdravím.

Konec druhé světové války

Debakl Wehrmachtu u Stalingradu určil další vývoj na východní frontě. Wehrmacht brzy na to opustil Afriku a ztrácel pozice v Itálii. Jaký bude konec války, bylo jasné již v polovině roku 1944, kdy byla otevřena západní fronta. Počátkem roku 1945 to pochopili i vládcové protektorátu. V archívech jsou uloženy zprávy zaslané z protektorátu Československé vládě v Londýně. Ze zpráv vyplývá, že Frank a Henlein chtějí použít stejné metody, jako před Mnichovem 1938: po válce destabilizovat situaci v Československu, zejména v pohraničí.

Několik měsíců před koncem války je v Berlíně zřízena "Abweherschule" s cílem vytvořit a vycvičit diverzní jednotky složené z příslušníků SS, SA, Hitlerjugend a nacistické strany. Jednotky byly cvičeny v Praze, Krkonoších, Teplicích, Karlových Varech a jinde. Byly vybaveny falešnými českými průkazy, na různých místech, především však v Sudetech pro ně byla zřízena tajná skladiště se zbraněmi, třaskavinami, potravinami, civilním oblečením, lůžkovinami. Tuto "Maulwurfaktion" řídil osobně K. H. Frank.

Německý teror se v posledních dnech války vystupňoval, jako odvěta za rostoucí aktivitu odbojových a partyzánských skupin. Tento teror před koncem války a gerilová válka po podpisu bezpodmínečné kapitulace Německa (místo velmocemi dohodnutého klidu zbraní), nemohly zůstat bez odezvy u obyvatelstva Československa.

Gerilovou válku vedly speciálně vycvičené jednotky (Wehrwolf, Guttenberg, Zeppelin, Vernichtungsbrigade Egerland, atd), měly vojenské velení, trest smrti za zradu. Hlavním úkolem bylo destabilizovat situaci především v pohraničí, jako doklad neschopnosti Československa udržet na území s německou většinou pořádek. Mělo se tak stát hlavně před konáním mírové konference, aby byla prokázána oprávněnost mnichovské hranice.

Otázka německé menšiny na území osvobozeného Československa byla nejbolestivějším problémem exilové Československé vlády a domácích odbojových skupin. Náзор na řešení se vyvíjel postupně, domluva s exilovými Němci byla nemožná. Vždyť i Wenzel Jaksch protestoval jménem sociálních demokratů memorandem u vlády Velké Británie proti prohlášení mnichovské dohody za neplatnou od samého počátku. Teror proti českému obyvatelstvu protektorátu za obou heydrichiád, vystupňovaný teror před koncem války, likvidační teror v koncentračních táborech, pochody a transporty smrti vylučovaly mírovou koexistenci německé menšiny s českou většinou.

Winston Churchill při rozhovoru (3. dubna 1943) s prezidentem Benešem, jemuž byl přítomen i Jan Masaryk, měl apokalyptické vize událostí, které se odehrají po válce: "Hned po válce poteče mnoho krve. U vás i jinde bude mnoho Němců vybito - to jinak nejde a já s tím souhlasím. Po pár měsících my prohlásíme *ted' dost* a pak začneme mírovou práci". To, že k ničemu takovému u nás nedošlo, je dokladem kulturní a demokratické vyspělosti Čechů.

Apokalyptickým způsobem však líčí poválečné události v Československu nejen paní Erika Steinbach, ale i přední německý historik Ferdinand Seibt, autor díla Německo a Češi. Monografii vydala v českém překladu Academia Praha v roce 1996, recenzoval ji profesor Univerzity Karlovy Jan Křen. Ve vystoupeních paní Steinbach a v monografii historika Seibta není ani slovo o gerilové válce,

probíhající zejména v pohraničí, s maximální intenzitou v období mezi podpisem bezpodmínečné kapitulace Německa a Postupimskou mírovou konferencí.

Historik Seibt píše: "Když pět dní po Hitlerově sebevraždě, 5. května, už dost pozdě na to, aby se válečné události daly nějak ovlivnit, bylo v pražském českém rozhlase vyhlášeno všeobecné povstání, rozpoutalo se pro pražské Němce pravé peklo." Následuje popis krvavých zločinů revolučních gard, páchaných na Němcích. Toto pojetí je v naprostém rozporu se skutečností.

Pražští Němci byli vesměs vyzbrojeni. Nepochybně v Praze byli i "absolventi" Abweherschule, proti pražským povstalcům často bojovaly skupiny výrostků, vyzbrojení příslušníci Hitlerjugend. K. H. Frank a vojenský velitel Prahy předstírali ochotu vyjednávat, především se však snažili získat čas, aby Prahu mohly ovládnout povolane jednotky SS. Již ve 13.00 hod. dne 5. května zaslal SS-Gruppenführer Karl von Pückler, vrchní velitel jednotek SS na území protektorátu, tajný telegram hlavnímu stanu armád Mitte: "Podporu říšské vlády ... bezohledné nasazení proti povstalcům." Polní maršál Schörner v rozkazu do Prahy mimo jiné přikazuje: "Povstání musí být potlačeno všemi prostředky." Stovky tanků vyslaných do Prahy, tisíce příslušníků zbraní SS způsobily největší ztráty na životech při pražském povstání, vesměs bezbranných civilistů. Ty bezohledně vraždily na přístupových cestách ku Praze a v okrajových čtvrtích Prahy.

Oddíly SS s válečným šílenstvím nemilosrdně vraždily i nedokonale ozbrojené povstalce. Praha byla dělostřelecky ostřelována, bombardována byla výhradně zápalnými bombami. Při odstraňování barikád a postupu jednotek SS do středu města sloužili civilisté jako štíty. Bylo stříleno i po zdravotnících, kteří se snažili pomoci raněným. Pražští Němci jednotkám SS pomáhali při vyhledávání povstaleckých skupin. Nelze se divit takto vyprovokované a mnoho let se hromadící nenávisti Čechů vůči Němcům.

Navic Schörner nerespektoval bezpodmínečnou kapitulaci Německa, podepsanou 7. května ráno na velitelství generála Eisenhowera v Reměši. Dne 9. května, kdy Praha již byla z větší části obsazena Rudou armádou, bojovaly jednotky SS až do 17.00 v jihozápadních předměstích Prahy. Armáda Mitte složila zbraně až 11. května po poslední bitvě u Milína, nedaleko Příbrami. Žádnou z těchto skutečností nevzali Erika Steinbach a historik Seibt na vědomí.

Historik Seibt ve své knize a paní Erika Steinbach ve svých vystoupeních odsuzují "brněnský divoký odsun" a "ústecký masakr". Nehovoří však o tom, že na konci dubna 1945 i po přechodu fronty byly v Brně systematicky zakládány požáry významných budov. V archivu ministerstva vnitra ČR lze jistě nalézt stovky hlášení a zpráv o záškodnických akcích diverzních skupin vyškolených v "Abweherschule": zakládání požárů, vykolejování vlaků, přepadávání četnických stanic a vojenských útvarů, kladení bomb, vyhazování do povětří muničních skladů.

Sám si dobře pamatují vyhození terezínské prachárny. Ta se nalézala vlevo od silnice E-55 2 km před MPT při jízdě od Prahy. Dodnes je na jejím místě 50 m široký kráter. Na železniční trati Praha - Ústí musela být mezi obcemi Oleškem a Bohušovicemi přerušena doprava, celý den byly sbírány nevybuchlé granáty a další munice nejen na trati, ale v širokém okolí prachárny. Ještě v roce 1947, když jsem se studenty roudnického gymnázia sklízel v Krušných horách seno, byla větší část usušeného sena diverzanty systematicky podpalována. Stačilo zapálit první usedlost na návětrné straně a shořely i všechny ostatní. Co by asi udělali Němci s Čechy, kdyby se něco podobného stalo za protektorátu. Lékaři Raška a Patočka (viz níže), likvidovali epidemii tyfu a bacilární úplavice v bílinském okrese, způsobenou úmyslným zločinným znečištěním tavných zdrojů pitné vody.

Po ukončení války jistě došlo k politováníhodným excesům, ty však nebyly programem československé vlády. Prezidentem Benešem byly odsuzovány a v případě zjištění viníků i trestány. Destabilizace situace na území osvobozeného Československa přece byla hlavním cílem diverzních jednotek, vyškolených v "Abweherschule". Podle hlášení ministerstva vnitra (8. srpna 1945) se jednalo o široce založenou, dobře organizovanou a výborně vybavenou akci mnoha tisíců osob, vojensky a odborně školených.

Je s podivem, že nejen renomovaný historik Ferdinand Seibt a paní Erika Steinbach, ale i český historik Jan Křen, exprezident Václav Havel, předseda senátu Petr Pithart, senátor Jan Ruml, bývalý předseda Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých Oldřich Stránský se ve svých vystoupeních a písemných sděleních o gerilové válce na území osvobozeného Československa nikdy ani slovem nezmínili. Je mimo jakoukoliv pochybnost, že s německou důkladností zorganizovaná a vedená gerilová válka negativně ovlivnila vztah Čechů a Němců po válce. Organizátoři gerilové války museli počítat s "nevinnými" oběťmi v řadách Němců.

"Nacistický Terezín" = "Benešův Terezín"

Tato rovnice je v různých podobách stálou součástí vystoupení paní Eriky Steinbach. Podle předsedkyně Svazu vyhnanců do Terezína nejdříve proudily transporty Hitlerových vězňů, po válce transporty Benešových vězňů. Vše, co se dělo v Terezíně před válkou, za války a po ní jsem prožil a viděl na vlastní oči. Mohu s naprostou určitostí prohlásit, že tvrzení paní Steinbach je nehorázná a obłudná lež.

Hlavní pevnosti Terezín - ghettem - prošlo v letech 1941-45 celkem 150 tisíc vězňů (nejen z protektorátu, ale i z Německa, Rakouska, Nizozemí, Dánska, Maďarska a Slovenska), téměř každý čtvrtý zemřel v Terezíně. Do likvidačních táborů na východě bylo z Terezína posláno 87 tisíc osob, přežily necelé 4 tisíce.

Nejotřesnější události však v Terezíně proběhly až na samém konci války. V polovině dubna 1945 bylo v ghettu 17 tisíc původních vězňů. V posledních dnech dubna a počátkem května k nim přibýlo dalších 15 tisíc vězňů v transportech smrti. V otevřených nákladních vagónech byli stojící vězňové několik týdnů na cestě bez jídla, pití, základní hygieny. Poslední transport převzal MUDr. Raška 5. května na bohušovickém nádraží. Bylo v něm 1700 vězňů, z toho 200 mrtvých. Položení vězňů se snažili ze stojícího vlaku utíkat, ještě 5. května po nich ostraha transportu střílela. MUDr. Raška zjistil na tělech mrtvých známky kanibalismu.

Je nezapomenutelnou zásluhou MUDr. Rašky a MUDr. Patočky, že se Terezín nestal ohniskem epidemie skvrnitého tyfu, která mohla propuknout nejen v Čechách, ale i v zemích, do nichž směřovali osvobození vězňové. Za protektorátu MUDr. Raška pracoval ve Státním zdravotním ústavu (SZÚ) ve IV. oddělení epidemiologie a mikrobiologie. Již v dubnu MUDr. Raška z rozboru vzorků krve vězňů MPT, dopravených tajně do SZÚ, bezpečně věděl, že v MPT propukla epidemie skvrnivky. Tehdy byl pověřen právě vzniklou Českou národní radou (ČNR) vedením České pomocné akce (ČPA) Terezínu. S mimořádnou rozhodností a odbornou autoritou Raška za pomoci manželky a dalších lékařských kapacit (Patočka, Charvát, Budín, Veselý, atd.) zorganizoval personálně i materiálně ČPA.

Dne 2. května si Raška, doprovázen vedoucím lékařem roudnického okresu MUDr. Slachem, vynutil vstup do MPT. Otevření brány MPT se Raška domohl rázným energickým vystupováním a vysvětlováním zástupci velitele MPT Kleinovi, jaké smrtelné nebezpečí hrozí v podobě skvrnivky nejen vězňům, ale také dozorcům a strážným MPT, jejich rodinám. Týž den probíhaly v MPT poslední hromadné popravy. Z příkazu K. H. Franka mělo být popraveno 70 vězňů. Když byli vyvoláváni na více než třemi tisíci vězňů zaplněném Appellplatzu IV. dvora, vystoupilo jich pouze 52. Těm, kteří na vyzvání nereagovali, zachránil život Raška. Dozorcí a strážní MPT se neodvážili, z obavy před nákazou, do davu více než tři tisíce vězňů vstoupit. Raška a Slach byli vpuštěni na I. dvůr, v „*krankenrevíru*“ a v přilehlých kasematech spatřili palandy po třech nad sebou, na nich a na zemi mrtvé, umírající a nemocné vězně, všechny zavšivené. Na IV. dvůr vpuštěni nebyli. Raška dohodl s MUDr. Syllabou, vězněm MPT, přípravu dvaceti vzorků krve vězňů ze IV. dvora na druhý den. Po celou dobu pobytu na MPT Raška a Slach slyšeli střelbu, probíhala poslední hromadná poprava na MPT.

Druhý den ráno "uvítal" Rašku v bráně MPT velitel pevnosti Jöckel. Mával parabelou, odháněl Rašku od MPT, požadoval oprávnění ke vstupu. Raška se nedal zastrašit, důrazně a energicky Jöcklovi sděloval, že skvrnivka ohrožuje i jeho s rodinou. Jöckel se odvolával na negativní výsledky rozborů krve vězňů MPT, provedené na německé klinice Univerzity Karlovy. Ty byly vědomě zfalšovány. V *krankenrevíru*, před hlavními automatů namířených dvěma příslušníky SS, Raška Jöcklovi dokázal, že ze dvaceti vzorků krve vězňů IV. dvora devatenáct dávalo pozitivní Weil-Felixovu reakci, dokládající skvrnivku. Na Raškovu žádost o vpuštění na IV. dvůr reagoval Jöckel řevem, vyhnal jej z MPT a odkázal na Mezinárodní červený kříž (MČK) působící v ghettu - Hlavní pevnosti Terezín.

Tam Raška skutečně našel pana Paula Dunanta, zástupce MČK. Ten však Raškovi důrazně opakoval, že odpovídá pouze za ghetto a tam že skvrnivka není. Raška již věděl o likvidačních transportech přijíždějících do ghetta. Připomněl Dunantovi odpovědnost, kterou jako představitel MČK má, pokud ví, že hrozí vypuknutí epidemie skvrnivky. Dunant se dal přesvědčit, byla svolána porada, které se zúčastnil zástupce K. H. Franka Rudel, velitel MPT Jöckel, velitel ghetta Rahm, důstojník SS pražského gestapa, německý lékař z Litoměřic Krönert, Dunant a Raška. Rahm a Jöckel do samého konce jednání protestovali, neboť měli za úkol totální likvidaci jak ghetta, tak MPT.

Rychlý postup obou front však takové řešení vylučoval. Raškovi bylo sděleno, že smí okamžitě zahájit ČPA, ne však jako akci ČNR, ale pod záštitou MČK.

Raška se vrátil do Prahy, kde byla ČPA již připravena. Dopoledne 4. května dorazila do MPT kolona autobusů a dalších vozidel s lékaři a zdravotními sestrami, s mikrobiologickou laboratoří a dalším zdravotním materiálem, s lůžkovinami atd. Raška celou akci energicky řídil. Po prohlídce MPT lékaři ČPA začali okamžitě pracovat dezinfektoři. Ti předávali odvšivené a vykoupané vězně lékařům k diagnostice, ti je podle zdravotního stavu rozmísťovali do improvizovaných nemocnic, nemocní skvrnivkou (všem vězňům byla odebrána krev na Weil-Felixův test) byli izolováni.

Situaci v Terezíně zkomplikovalo pražské povstání. Z Prahy nepřicházela připravená personální a materiální pomoc. Do boje se skvrnivkou se zapojili zdravotníci z blízkého i vzdáleného okolí Terezína (z Mělníka, Roudnice, Loun, Slaného, Libochovic atd).

Odpoledne 8. května Terezínem projely první tanky sovětské armády. Tehdy již bylo jasné, že ČPA nemůže epidemii zvládnout, neboť nové ohnisko se nalézalo v ghettu. Velitel projíždějících sovětských jednotek doporučil požádat o pomoc generála Rybalka. MUDr. Rašková Rybalka přesvědčila o nezbytnosti okamžité pomoci Terezínu. Dne 10. května převzala sovětská armáda kontrolu nad Terezínem, do Terezína bylo odveleto pět polních nemocnic.

Paní Erika Steinbach má pravdu jedině v tom, že na konci války přestaly do Terezína proudit transporty Hitlerových vězňů. Potom již nikdy žádný transport vězňů do Hlavní pevnosti Terezín nepříjel. Rozpoutala se však urputná bitva s epidemií skvrnivky. Čeští a sovětské lékaři a zdravotníci, tvořící tým, čítající více než tisíc osob, vykonali v Terezíně obrovský kus hrdinské práce. Zachránili před jistou smrtí tisíce bývalých vězňů, zabránili rozšíření epidemie skvrnivky do širokého okolí i za hranice Československa. Počet obětí skvrnivky překročil 2000, oběti na životech byly i v řadách zdravotníků.

Likvidační charakter transportů přijíždějících do Terezína v posledních dnech války dokládají výpovědi vězňů: transporty byly formovány tak, že jako poslední byli do všech vagónů rozmísťováni vězňové z infekčních baráků. Ještě žijí zdravotníci, bývalí členové ČPA, kteří z úst vězňů tato svědectví vyslechli.

Epidemie skvrnivky v Terezíně byla zdolána až v polovině června. Vyšetřeno bylo více než 20 000 vězňů, v provizorních nemocnicích bylo tehdy hospitalizováno 4000 těžce nemocných. Terezín byl neobyvatelný, teprve po důkladné sanaci v něm byla do konce roku 1945 umístěna jednotka sovětské armády.

Malá pevnost Terezín sloužila jako věznice již za Rakouska a Československa. Nikdy však v ní nebylo vězněno více než několik stovek vězňů. V květnu 1945 v ní za nelidských podmínek trpělo 5500 vězňů, kruté podmínky byly na IV. dvoře, kde živořilo 3500 vězňů. Sem také byla epidemie skvrnivky přenesena z podzemní továrny Richard nad Litoměřicemi. Tam pracovalo 12000 vězňů z KT Litoměřice, pobočného tábora KT Flossenbürg. KT Litoměřice byl masivně zavšiven (skvrnivku přenáší veš šatní).

Malou pevností Terezín - věznicí pražského gestapa - prošlo od června 1940 do května 1945 minimálně 32000 vězňů (zaevidovaných), nejméně 2500 z nich v MPT zahynulo, převážně násilnou smrtí.

V MPT, kde až do 15. května působila ČPA, byli po válce vězněni Němci. Nejdříve to byli příslušníci zbraní SS, kteří pracovali při exhumaci hromadných hrobů, v nichž byly pochovány tisíce vězňů z ghetta, MPT a KT Litoměřice. Krematorium na bohušovické kotlině od března 1945 nepracovalo. Exhumovaní byli pohřbeni na Národním hřbitově u MPT. Na první tryzně na Národním hřbitově promluvili Jan Masaryk a Milada Horáková.

Od 1. června zřídilo v MPT internační tábor ministerstvo vnitra, tábor byl zrušen v roce 1948. Táborem prošlo celkem 3800 osob, mužů, žen a dětí. Celkem dvakrát přišly do MPT větší skupiny vězňů, v květnu 1945 400 mužů z věznice na Pankráci, v srpnu 1945 postupně asi 1200 osob z tábora "stadion" v Praze. Nejvyšší zaznamenané číslo vězně internačního tábora je 3626. Z MPT nedošlo k "divokému" odsunu. Ve třech skupinách bylo v roce 1946 z MPT do Německa odsunuto 1200 osob. Stovky osob byly z MPT předány bezpečnostním a vyšetřovacím orgánům, případně soudům (váleční zločinci, pracovníci gestapa, váleční zajatci), mezi nimi velitel MPT Jöckel a někteří dozorcí MPT. Asi 450 osob bylo z MPT propuštěno z humanitárních důvodů do léčebných ústavů a zařízení či útulků. Celkem v internačním táboře zemřelo 548 osob, jako příčina smrti je uváděno celkové

vyčerpání, sešlost věkem, srdeční slabost, enteritis, souběh několika příčin. Asi padesáti vězňům se podařilo uprchnout.

Porovnávání utrpení Němců v MPT po kapitulaci Německa s utrpením Židů v ghettu a politických vězňů v MPT, pravidelně obsažené nejen v projevech Eriky Steinbach, ale i v monografii historika Seibta, je nesmyslná nadsázka.

Závěr

President Beneš - politik demokrat byl hlavou malého demokratického státu ve středu Evropy, obětovaného Hitlerově rozpínavosti. Pozdější události tvrdě poučily západní mocnosti o Hitlerově věrolomnosti. Po prohlášení mnichovské dohody za neplatnou od samého začátku, bylo neplatné vše co se odehrálo po září 1938: Hitlerem vynucená demise presidenta Beneše, volba nešťastníka Emila Háchy prezidentem druhé republiky, zřízení protektorátu atd. Ministr zahraničních věcí Velké Británie Anthony Eden v závěru dopisu Janu Masarykovi (15. červen 1944) píše: "Při konečné úpravě československých hranic na konci války nebudou na stanoviska vlády Jeho Veličenstva mít vliv žádné změny, které se staly v těchto věcech jak v roce 1938, tak i později".

Podle George Glose, profesora univerzity v Yale v USA, položil základ k odsunu sudetských Němců sám Neville Chamberlain. Vystřízlivěl z léčky, kterou mu nastražili pomocí exponentů německé menšiny v ČSR Henlein a jeho druhové. Chamberlain proto navrhl, aby byly po válce do Německa odsunuty i za válečnou kolaboraci s nacistickým Německem menšiny z Československa, Polska a Maďarska. Tento návrh byl přijat Rooseveltem, Churchillem i Stalinem, definitivně byl potvrzen Mírovou postupimskou konferencí.

Odsun probíhal pod dohledem Spojenecké Kontrolní rady. Byli to opět lékaři Raška a Patočka, kteří plně respektovali vysoké zdravotní požadavky ze strany spojeneckých orgánů, vypracovali závazné směrnice a odborné požadavky. Ty měly autoritativní váhu a byly dodržovány. V žádném ze středisek, v nichž byli shromažďováni Němci, nedošlo ke vzniku epidemie. Po skončení odsunu tlumočili představitelé Spojenecké Kontrolní rady prostřednictvím ministra zahraničí Jana Masaryka československé vládě uznání: "Za vzornou a organizačně dokonalou práci československých úřadů. Způsob, jakým československé úřady postupovaly při praktickém řešení ... zasluhuje největší chválu". Mé mládí se mi přece jen nezdálo. Pouze se naplnila slova prezidenta Beneše (14. prosince 1945): "Naše vláda neměla viny na tomto politickém zločinu ze září roku 1938 sousedního početně velkého národa ... který klesl tak žalostně nízko. ... Přijde chvíle, kdy tito viníci se budou před sebou samými a před světem očišťovat z toho, co v těchto letech napáchali. A budou tomu sami věřit, až ty své nové lži budou přednášet. ... A konečně přijdou opět, aby od očišťování přešli k útoku."

Jan Gruntorád

Text pana profesora Jana Gruntoráda, mu odmítli publikovat - dokonce i ve svazu odbojářů. Vyšel dosud pouze v Britských listech. Je to jeho vzpomínání na Terezín za války a těsně po ní. Jde o pohled zajímavý pro běžně neuveřejňované informace o zdolávání epidemie skvrnitého tyfu koncem války a po ní a také pro informace o gerilovém odboji Němců po válce v pohraničí. Je zde nabídnuto srovnání funkce Malé pevnosti za Gestapa a v době odsunu německého obyvatelstva, píše Petr Kužvart a pokračuje: Pan profesor je velkým geofyzikem, po dlouhá léta vedl katedru na Přírodovědecké fakultě UK a vychoval několik generací přírodovědců. Jde o mimořádnou osobnost českých přírodních věd 20. století. Nyní je již v penzi. Je na čase učinit vše pro zachování jeho cenných životních vzpomínek.

Čarodějnické šílenství

Jednou z nejhorších kapitol lidstva jsou dějiny čarodějnictví. Toto šílenství vládlo od roku 1490 do roku 1650. Poslední čarodějnice byla upálena 26. srpna v roce 1877 v St. Jacobo v Mexiku.²⁵ I když lidé ve starověku také věřili v čarodějnictví a čarodějnice, nic podobného tu nikdy nebylo. Stejně specifická byla víra v moc a působení satana – ďábla, která ve středověku doznala značného rozmachu a která byla s vírou v čarodějnický blud úzce spojena. V roce 1484 vydal papež Inocenc

²⁵ Holzinger, J.B., Zur naturgeschichte der Hexen, Graz 1883

VIII. bulu proti čarodějnictví, v roce 1847 vyšlo pověstné dílo *Kladivo na čarodějnice* (Hexenhammer), které sepsali Heinrich Institoris a Jakob Sprenger. Toto dílo se stalo základem eroticko-náboženského šílenství, neboť vytvořilo z množství náboženských pověr, bludů a dogmat systém. Čarodějnice sice byly ojedinele po staletí pronásledovány již před Inocencem a poslední hranice, na níž se škvařilo ženské maso k větší slávě a cti církve, dohořela teprve v 18. století, ale uvedená doba znamenala hlavní rozpětí epidemické pověry a jejích fatálních důsledků.

Víra ve zlé demony je rubem víry v dobré bohy a nelze proto jedno od druhého odloučit tak, jako je pojem chladu podmíněn pojmem tepla, nebo jako princip zla vzniká vedle principu dobra. Kdo věří v boha, musí zároveň věřit i v satana ďábla. Pro koho je svět naplněný tajemnými nadpřirozenými silami, ten musí nutně rozeznávat síly dobré a zlé. Středověk věřil ve 4,333.556 čertů a čertíků, kteří se prý skutečně sešli u smrtelného lože jedné abatyšy. Katolická církev však věnovala největší pozornost satanu ďáblu, zejména tehdy, když byla její moc ohrožena.

Upalování čarodějnice - dobová rytina

Největšímu rozkvětu se diabolická literatura těšila počátkem 15. století do století 17., tedy v době, když bylo panství katolické církve nejvíce ohroženo a kdy nálady doby pomáhaly činit katolické církvi z čerta nejobávanějšího nepřítele.

Ďábel vždy představuje hořkou stránku života

Renesanční úsilí z 13. a 14. století, když dosáhlo určité míry úspěchu muselo být vystřídáno reakcí a muselo se zhroutit. Příčinou byly mimo jiné i rozpoutané třídní protivy a nemilosrdné tendence prvního hromadění kapitálu na počátku 16. století. To vedlo k sociálním otřesům, jímž nedovedla tehdejší doba čelit a k následné všeobecné panice. Nezralí lidé, kteří byli vedeni k pověrám, se těmto pověrám zcela a bezvýhradně oddaly, tím více, když nastalo všeobecné zoufalství. Hon na čarodějnice se soustředil především na ženy, neboť byl všeobecně církví podporován zvýrazňováním dědičného hříchu. „Ženou hřích na svět přišel“, „Ženské paže jsou lovcova oka“ „Vedle ženské zloby je každá zloba nepatrná“. Tyto a další myšlenky šířilo křesťanství. Odtud byl jen malý krok k tomu, aby byl ženský klín shledán jako branka do pekla. Tím, že se žena miliskuje s ďáblem, peklo vniká do její duše. V jedné z nejdelsí a nejhanebnější kapitole *Kladiva na čarodějnice*, jejíž každá věta je hanobením ženy, odpovídají pisatelé na otázku, proč se u křehkého pohlaví vyskytuje čarodějnická neřest častěji než u mužů. Hlavní důvod, proč se ženy upisují ďáblu, je ženská pohlavní nenasytnost.

Proto také každá žena, která se honila za muži upadla v podezření, že je čarodějnicí. Jindy ovšem církevní činitelé tvrdili, že je veliká vlnost dílem ďáblovým. Žena byla ztělesněním hříchu.

Pro muže ovšem ztělesňovala i tajemství, které vězelo za její osobní mocí nad jednotlivými muži. V rozjitřené mužské fantazii se žena sama stávala démonem, obávaným pro svou schopnost ustavičně vzbuzovat žádostivost.

Víra ve styk s ďáblem byla tehdy velice rozšířena. Proto fantazie mučených diktovala všechno, co si mučitelé přáli. Některé ženy byly dokonce pevně přesvědčeny o tom, že se miliskovaly s ďáblem, a že jsou s ním ve spolku. Když se renesance hroutila, stávala se tato pověra hromadným, všeobecným blouzněním. Muži umírali ve válkách a žen bylo nepoměrně více. Ženy toužily po lásce a byly odhodlané jí dosáhnout za každou cenu. Cílem byly různé „nápoje lásky“, které měly vést k tomu, aby žena nabyla úplné moci nad žádoucím mužem, pomáhaly tajné recepty a zaříkání. Když se tyto praktiky staly epidemií, střízlivý každodenní život již neposkytoval uspokojení.

Boj báby s čertem – Německý dřevoryt

V křesťanském středověku doznal značné rozšíření čarodějnický blud, nepřátelský vůči ženám, satanismus a náboženské flagelanství (sebemrškačství). Tyto středověké sociální jevy byly výstřelky zvláštních církevních názorů. Pronásledování čarodějnic vzniklo z názoru, že je žena nečistou a zlou bytostí, flagelanství bylo důsledkem církevní askeze a satanismus vznikl z představy satana ďábla provozujícího smilstvo. Uvnitř katolické církve se rozšířila homosexulita a pederantismus církevních činitelů, jako důsledek sexuální askese. Mniši se chránili před ženami, jako se sůl chrání před vodou, aby jejich víra nebyla rozpuštěna nečistotami, proto práh mnoha mnišských klášterů nesměly ženy vůbec překročit. V podstatě se dá říci, že středověké čarodějnické šílenství mělo dva zdroje. Prvním zdrojem byla církví vybičovaná a sexualitou prosycená fantazie lidu. Náboženský citový život plný primitivních stránek a forem pohlavního života si liboval v masochistických a sadistických představách. Sexuální a sadistické představy těch, kdo věřili v čarodějnictví a soudili kacíře, byly nevyčerpatelné a vytvořily celý systém pravidel nepřirozeného konkubinátu čarodějnic a démonů. Víra v demony a kacířství byla hnací silou náboženského blouznění. Svou roli však sehrály také kacířské sekty a mravní úpadek uvnitř církve, který ohrožoval a rozkládal církevní moc zevnitř. Proto exorcismy, vyhánění zlých duchů měly velmi důležitou úlohu již v nejstarším křesťanství.²⁶

²⁶ Mat. 12:28,45, Mk 16:9

Představy pohlavního styku d'ábla v podobě ženy nebo muže s muži nebo ženami, měly svůj kořen v prastaré víře v soulože démona a duchů s lidmi, které se objevují již u Řeků a u Židů. Augustinus připouštěl možnost soulože démonů s lidmi a když se křížáci seznámili s muslimskými ginny, byl západ na počátku 13. století zaplavený milostnými historkami démonů a vil. Tomáš Aqinský také uznával existenci nemravných d'ábelských bytostí a možnost jejich soulože s lidskými ženami. Nejstarší zmínku o obcování nadpozemských s krásnými lidskými ženami ovšem lze nalézt v nejstarší knize: *Epos o Gilgamešovi*. Prvnímu kacíři, Španělu Priscillianovi, popravenému v Trevíru r. 385 pro kouzelnictví, byla mezi jinými vytýkána noční dostavenička s lehkými holkami, při nichž prý zcela nahý konal své modlitby. O sektě křesťanských messaliantů nebo euchetů²⁷, kteří se objevovaly hlavně v Antiochii se říkalo, že část z nich uctívá Satana a nazývá se satanisty. (Ještě v 11. století o nich pocházejí zprávy, že uctívali Satanaela a nebeského syna božího proklínali při svých tajných orgiích, při čemž prý tropili v přítomnosti démonů nejhroznější sadistické a masochistické rejdy, také „úplné pohlavní míšení ve tmě, spojené s koprolálií a zabíjením dětí, aby božské součástky duše vypudili a tím se stali kořistí démonů.) Z podobných věcí a se satanskou či černou mší a se sabatem čarodějnic byly rovněž obviňovány i některé církevní sekty: kataři, publikáni či pauliciani, bulgarští, valdenští, templáři, atd., samozřejmě neprávem, neboť šlo často o výtvořiny fantazie, sadisticko-masochisticky založené a opřené o tradici, která se přenášela z generace na generaci, což nakonec vedlo k hysterii, která se epidemicky šířila po celé Evropě.

Joseph von Görres ve své knize „Křesťanská mystika“ vylíčil z katolického hlediska velmi obšírně středověké čarodějnictví a kouzelnictví, při čemž si povšíml pohlavního jádra celé záležitosti, sadistického a masochistického žvlu v „černé mši“, stejně jako divokého rozpoutání tzv. volnosnubných pudů, které se tu objevuje. Rej čarodějnic znamená vlastně d'ábelskou parodii křesťanské mše. Dábel přistavěl svoji sakristii k církevní katedrále a provádí v ní tzv. opičí kult, přičemž místo svěcené vody je používána jeho moč, kterou je pokropena celá obec, zatímco černé svíce ozařují smilné scény a černých hostií je užíváno nejspínavějším způsobem. Dábel vystupuje v podobě kozla a přijímá nejprve hold přítomných mužů i žen, kteří mu musí políbit pohlaví a zadek. To je scéna, která je charakteristická pro pohlavní chorobnou fantazii, která si libuje v největším pohlavním pokoření a sebeponížení. Při černé mši jsou pohlavní úkony rozděleny podle dní: v neděli je holdováno nepřirozeným chťičům, ve čtvrtek a v sobotu pohlavnímu styku se zvířaty a sodomii, ve středu a v pátek rouhačství a ukájení mstivosti, v pondělí a úterý rejům běžných smyslných choutek. To vše se tu dokonává jako ceremoniál novému bohu...

Při mši „tisíc ohavností“ je pácháno: jedni jazyky vyplazují, druzí se rouhají, jiní odkrývají svoji nahotu, atd. Za milosrdné skutky je považováno: odpírání pokrmu, nápoje a oděvu chudým, nepřijímání cizinců, opouštění slabých a uvězněných, rozsévání bludů a kacířství, rozmnožování pochybností a vrtochů a propadlých hřichů, ke stržení ještě hlubšímu. Všechny ctnosti tu platí jako neřest. Výstřednost nahrazuje cudnost, hyšnění - střídmost, závist - lásku k bližnímu. Krvežíznivost je rub pohlavního pudu.

Satanský kult má ovšem své kořeny v antickém mimu, který napodoboval křesťanské obřady s posměvačným úmyslem. Také jsou známé i byzantské parodie mše, např. *Mše bezvousého* z 13. a 14. století, při nichž byl liturgický děj drsně parodován se všemi hymnami a legendami. V nevěstincích parodovaly nevěstky náboženské věci z primitivního a sadistického pudu, důvěrně podporovány tajnými styky s kněžstvem. Hlavní pramen satanismu je však nutné hledat v teologické pověře, v patologickém stanovisku katolictví k ženě k této „ianua diaboli“²⁸ Pokušení ženou bylo pro asketické teology pokusem d'áblovým. Žena, domněle chlípná a smyslná od narození, představovala svod k pohlavní rozkoši a byla zároveň i předmětem bezuzdné rozkoše. Proto zejména nevěstky byly zřídlem veškeré magie, všeho kouzelnického, d'ábelského a kacířského. Kulturně historicky lze dokázat blízký vztah čarodějnic ke starým hudebnicím, komediantkám a kejklířkám. Také kuplířky a nevěstky měly odedávna pověst zvláštního nadání a obratnosti v přípravě různých nápojů lásky, milostných kouzel, v zařikávání a čarování i v umění, jak se z počestné panny dělá holka chťivá peněz. (Také v dnešní době se vysloužilé prostitutky věnují často čarodějnictví, vykladačství karet, věštění a kouzelnickým praktikám. Některé druhy specifických hudebních žánrů a jejich ctitelé chodí oblečení

²⁷ Náboženští blouznivci a mystikové ve 4. a 5. stol. v malé Asii, Syrii a Armenii. Kladli velkou váhu na askesi, přijali některé gnostické názory, ale neodtrhli se od církve

²⁸ Dáblova brána

v černých oděvech zdobených lebkami, kostrami a uhelníky, polévají se záměrně smrdutými tekutinami a využívají středověkých symbolů čarodějnictví)

K těmto všeobecným příčinám se přidružila i časová souvislost. Zatímco v 15. a na počátku 16. století panovala téměř úplná sexuální svoboda, přála si jak církve, tak i církvi ovládaný stát, vnútit a nastolit ve společnosti lepší mravy. Takový hluboký převrat však musel vzbudit ve všech vrstvách reakci nejhoršího druhu a utiskovaný pud se začal živelně vybíjet tajným a zakázaným způsobem. Nastalo znásilňování a pohlavní svádění, při kterém musel pomáhat ďábel, neboť mnozí jednali pudově a bez zábrán, konaly se tajné schůzky potulných žáků, lancknechtů, protopášníků, kuplířů a holek, které často hrály úlohu „ďáblů“ a „ďáblic“, rozšířila se všeobecně čarodějnická teorie, přičemž klerus tuto pověru ještě ze všech sil posiloval, chorobná bezuzdná fantazie se šířila jako nakažlivá hysterie.

V tomto ovzduší, infikovaném církvi, padly za obětí „boží spravedlnost“, tisíce blouznivých, kteří byli postiženi na základě často i vlastního tzv. doznání.

Připravil Eduard Vacek

Všechna dosud vydaná čísla časopisu Historická penologie jsou k dispozici na adrese:

<http://institut.vscr.cz/kategorie/?k=Literatura&o=0&p=150>

Z historie vazební věznice Praha-Pankrác (1889 – 1989).....	1
Přehled funkcionářů odpovědných za československé vězeňství v letech 1948-1989.....	7
Poválečný gestapismus – 2 díl	11
Odsouzení k trestu bez rozsudku	13
Projevy českého gestapismu	14
O čem jednala vyšetřovací komise bezpečnostního výboru ústavodárného Národního shromáždění v Žatci dne 30. července 1947	14
Úřední záznam.....	17
Výpis z trestního spisu trestního řízení vedeného proti Bohuslavu Markovi, který se aktivně podílel na postoloprtském masakru:.....	17
Ze spisů Tk X 887/47 krajského soudu v Mostě se zjišťuje:.....	17
Kapitoly z občanské mravouky	18
Útlak za německé okupace byl brutální	20
Čarodějnické šílenství	28

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

Redaktor: Eduard Vacek,

Adresa redakce:

Soudní 1672/1a, Praha 4, p.p. 3, 14067,

telefon: 261 034 714,

e-mail: Evacek@grvs.justice.cz

ICQ 330482601